

NOTARŲ VEIKLOS LIBERALIZAVIMO GALIMYBĖS EUROPOS SAJUNGOS LOTYNIŠKOJO NOTARIATO TRADICIJOS VALSTYBĖSE

Mokslo studija

Lietuvos teisės instituto mokslo tyrimai

NOTARŲ VEIKLOS LIBERALIZAVIMO GALIMYBĖS EUROPOS SAJUNGOS LOTYNIŠKOJO NOTARIATO TRADICIJOS VALSTYBĖSE

MOKSLO STUDIJA

Eglė KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ

2014/Vilnius

Autorė:

Eglė KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ

Darbe analizuojami argumentai, kuriais grindžiamas poreikis liberalizuoti lotyniškojo notariato paslaugų rinką, bei lotyniškosios tradicijos notariato specifika, kuria remiantis priešinamasi liberalizavimui. Aptariami lotyniškosios tradicijos notariato skirtumai nuo anglosaksų notariato tradicijos, ideologiniai šių skirtumų pagrindai, analizuojami privalomi Europos Sąjungos reikalavimai ir rekomendacijos dėl notarų veiklos reguliavimo tobulinimo, išreikšti politiniu, teisiniu ir teisės aktų lygmenimis, taip pat pateikiama dažniausiai naudojama argumentacija dėl poreikio dereguluoti atskiras notariato veiklos sritis – įkainių nustatymą, kiekybinius ir kokybinius ribojimus paslaugų teikėjams bei reklamos draudimą.

Mokslinis redaktorius:

Lietuvos teisės instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas dr. **Petras Ragauskas**

Recenzentai:

Doc. dr. **Laura Gumuliauskienė** (Mykolo Romerio universitetas)

Prof. dr. (HP) **Vytautas Mizaras** (Vilniaus universitetas)

Prof. habil. dr. **Vytautas Nekrošius** (Vilniaus universitetas)

Ankštoji g. 1 A, LT-01109 Vilnius

Tel./faks. (+370 5) 249 75 91

info@teise.org, www.teise.org

ISBN 978-9986-704-30-0 (Internetinis leidinys)

© Lietuvos teisės institutas, 2014

TURINYS

ĮVADAS	4
I. LOTYNIŠKOJO NOTARIATO PASKIRTIS, SPECIFIKA IR VARIACIJOS	6
1.1. Lotyniškosios ir anglosaksų tradicijos notariato skirtumai	6
1.2. Lotyniškojo notariato veiklos pagrindiniai principai ir paskirtis	7
1.3. Lotyniškojo notariato modelio variacijos	10
1.4. Lotyniškojo notariato veiklos reguliavimo iššūkiai	12
II. NOTARŲ VEIKLOS REGULIAVIMAS ES POLITIKOS IR PRAKTIKOS KONTEKSTE	14
2.1. Notarų veiklos reguliavimo politinis kontekstas ES	14
2.2. Notarų veiklos reguliavimo vertinimas ET*T praktikoje	15
2.3. Notarų veiklos reguliavimo teisės aktų kontekstas ES	17
III. NOTARŲ VEIKLOS REGULIAVIMO IŠLAIKYMO IR LIBERALIZAVIMO ARGUMENTAI.....	19
3.1. Argumentai dėl ribojimų tapti paslaugų teikėju	21
3.1.1. Ribojimų tapti paslaugų teikėju principai ir modeliai	21
3.1.2. Praktinė ribojimų tapti paslaugos teikėju reikšmė	23
3.2. Argumentai dėl įkainių už notarų paslaugas reguliavimo	25
3.2.1. Įkainių reguliavimo principai ir modeliai	25
3.2.2. Fiksuotų įkainių už notarų paslaugas atsisakymo galimybės	26
3.2.3. Fiksuotų įkainių už notarų paslaugas atsisakymo poveikis	27
3.3. Notarų paslaugų reklamavimo galimybės	29
3.3.1. Teoriniai notarų paslaugų reklamavimo draudimo aspektai	29
3.3.2. Praktinė notarinių paslaugų reklamos draudimo reikšmė	29
IV. IŠVADOS	30
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	33
SUMMARY	35

I V A D A S

Pastaruoju metu visoje Europoje diskutuojama dėl profesinių paslaugų rinkų, tarp jų ir notarinių paslaugų, liberalizavimo. Orientuojantis į konkurencinę rinką, profesijų išskirtinumo motyvacija, lemianti patekimo į rinką, paslaugų teikėjų skaičiaus, paslaugų įkainių dydžių reguliavimą, tampa nesuprantama. Ypač didelį dėmesį profesinių paslaugų, tarp jų ir notarų paslaugų, reguliavimo tobulinimui skiria Europos Komisija. Jos iniciatyva iki 2013 metų pabaigos buvo ketinta notarus įtraukti į Direktyvos 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo reguliavimo sritį. Tačiau profesinių paslaugų teikėjai stengiasi apginti savo pozicijas argumentuodami ne tik profesijos tradicijomis, bet ir poreikiu ar net būtinybe šiuolaikinėje visuomenėje. Vis dėlto šiuo atveju turbūt svarbiausias ne klausimas, ar reikia keisti notarų veiklos reguliavimą, bet kokia apimtimi šis tobulinimas būtų tikslingas?

Argumentų už ir prieš notarų veiklos dereguliaciją turi abi pusės, tačiau niekaip nesutariama, kur brėžti ribą – reguliavimas yra perteklinis ir tik palaikantis tradiciją bei prieštaraujantis konkurenciniams Europos Sąjungos tikslams, ar reguliavimas yra būtinas siekiant užtikrinti tinkamą notarų paslaugų teikimą. Grįžtant prie *tradicijos* argumento įdomu tai, kad lotyniškojo notariato tradicija apima skirtingus reguliavimo bruožus, ir paanalizavus valstybių praktiką galima pamatyti, kad tradicijos egzistuoja būtent tose valstybėse, kuriose notariato sistema veikė be ryškesnių reformų. „Tradicioniai“ skirtumai egzistuoja tarp pačių valstybių arba net valstybių viduje (kaip bus matyti iš tekste pateikiamų pavyzdžių apie Vokietiją ir Šveicariją). Tačiau tose Europos valstybėse, kuriose notariatas įsteigtas gana neseniai arba jis buvo iš esmės reformuotas (pvz., posovietinėse valstybėse), *tradicijos* argumentas nėra itin reikšmingas, nes, lotyniškojo notariato tradicijoje egzistuojant įvairioms variacijoms, neaišku, kurios ir kodėl būtent tos valstybės tradicija norima pasiremti.

Analizuojant šioje srityje atliekamus tyrimus matyti, kad paprastai tyrimais siekiama pagrįsti jau padarytus politinius sprendimus. Viena didžiausių šios srities problemų yra tai, kad nėra patikimų empirinių tyrimų ir dėl to negalima tvirtai teigti, kad tam tikros srities ar tam tikrų sričių kartu (pvz., notarų skaičiaus ir fiksuotų įkainių už notarų teikiamas paslaugas) dereguliacija ar sureguliacija tikrai turės teigiamą poveikį notarų paslaugų kainoms, kokybei ar prieinamumui. Notarų veiklos tobulinimo tyrimai grindžiami kitų sričių pavyzdžiais, dažniausiai kitų profesinių paslaugų sektoriaus reformavimo pavyzdžiais, pvz., teisininkų apskritai arba medikų, farmacininkų ir t. t.¹ Tačiau skiriasi paslaugų pobūdis, paklausos struktūra ir kt., dėl to vargu ar šie pavyzdžiai gali būti vertinami daugiau nei norimos pasiūlyti nuomonės palaikymu. Negana to – tyrimai nevienareikšmiai net tyrinėjant tą patį objektą. Pavyzdžiui, analizuojant, ar pasikeitė notarų paslaugų kokybė Nyderlanduose dereguliacijos įkainius už teikiamas paslaugas ir notarų skaičiaus ribojimą, viena institucija remdamasi savo taikomais metodais padarė išvadą, kad paslaugų kokybė nepablogėjo net ir tais atvejais, kai buvo sumažintos kainos, o kita institucija remdamasi savo metodologija nusprendė, kad paslaugų kokybė pablogėjo. Abi šios institucijos paslaugų kokybę suprato kaip taisyčių registruose nebuvimą.² Taigi, net nėra bendro supratimo apie tai, ar vienintelei Europos valstybei – Nyderlandams – iš esmės dereguliacijos notarų paslaugų teikimo sąlygas panaikinant fiksuotą notarų skaičių ir reguliuojamus įkainius už notarines

¹ Pz., žr.: *Van den Bergh R., Montangie Y.* Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Competition and Regulation Institute (ECRi). ECRi-report 0604, 2006; *Van den Bergh R., Montangie Y.* Competition in Professional Services Markets: Are Latin Notaries Different // Simple, 40/05. Prieiga per internetą: <http://notaidettimenchetti.it/dettimenchetti/Rassegna_stamp_files/040_Van_den_Bergh_Yves_Montangie.pdf>, kuriose daugiausia remiamasi: *Rizzo J. A., Zeckhauser R. J.* Advertising and the Price, Quantity and Quality of Primary Physician Service // Journal of Human Resources, 1992, 28; *Stephen F. H.* Effects of Deregulation in Professional Service Markets: Scottish Conveyancing Markets 1984-1989 // Strathclyde Papers in Economics, 1993, 9; *Love J., Stephen F.* Deregulation of legal services markets in the UK: evidence from conveyancing // Hume Papers On Public Policy, 1996, 4; *Love J. H., Stephen F. H.* Regulation of the Legal Profession // Encyclopedia of Law and Economics, 1999 ir kt.

² *Van den Bergh R., Montangie Y.* Competition in Professional Services Markets: Are Latin Notaries Different // Simple, 40/05. Prieiga per internetą: <http://notaidettimenchetti.it/dettimenchetti/Rassegna_stamp_files/040_Van_den_Bergh_Yves_Montangie.pdf>, p. 13–14.

paslaugas,³ dėl šios reformos nukentėjo paslaugų kokybė. Dėl to vargu ar tiksli būtų *ex ante* analizė apie tai, kokią poveikį panašios reformos turėtų kitose valstybėse.

Taigi, šia studija nesiekama įvertinti, kokią poveikį turėtų notarų veiklos liberalizavimas Europos Sąjungos valstybėse ar vienoje valstybėje. Iš esmės tai yra politinis sprendimas, kurio bet kuriam variantui galima rasti atitinkamą teorinį pagrindimą. Šiuo darbu siekiama pateikti bendrą vaizdą, į ką valstybė turėtų atkreipti dėmesį, svarstydama notarinės veiklos dereguliavimo galimybes ir stengdamasi nepalaikyti nė vienos iš konkuruojančių pozicijų. Nuo vertinimų, kokias pasekmes notarų veiklos liberalizavimas, kaip pirmasis notarų veiklos modernizavimo žingsnis, sukeltų Lietuvoje, susilaikoma dėl dviejų priežasčių: pirma, kaip jau minėta, nėra galimybės atlikti patikimų skaičiavimų dėl galimų pasekmių, ir, antra, atrinktų (prieinamų) duomenų apie Lietuvos situaciją panaudojimas tekste suponuotų subjektyvius siūlymus. Darbe taikomi aprašomasis, sisteminės analizės ir dokumentų analizės metodai.

Šioje studijoje pirmiausia apibūdinama lotyniškosios tradicijos notariato paskirtis, specifika ir skirtumai nuo anglosaksų tradicijos notariato bei modeliai, paryškinant paties lotyniškojo notariato skirtumus atskirose valstybėse. Antroje darbo dalyje pateikiamos notarų veiklos ir nacionalinio reguliavimo galimybės ES taisyklių kontekste, atskirai apibūdinant ES reguliavimo politinį kontekstą ir reikalavimus nacionalinėms teisės sistemoms, kylančius iš Europos Teisingumo Teismo (toliau vadinama – ETT) ir norminių ES teisės aktų. Trečiojoje dalyje pateikiami notarų veiklos reguliavimo ir dereguliavimo argumentai. Čia apibūdinami bendriausi, dažniausiai naudojami pagrindžiant notarų veiklos reguliavimo būtinumą dėl šios paslaugų srities specifikos argumentai ir jų turinys, vėliau vertinamos trys reguliavimo sritys: ribojimai teikti notarines paslaugas (apimant kiekybinius (notarų skaičius) ir kokybinius (kvalifikacija ir asmeninės savybės) rodiklius), įkainių už notarines paslaugas nustatymas ir reklamos ribojimai. Analizuojant šias sritis, pateikiami teoriniai svarstymai, kokią įtaką galėtų turėti jų dereguliavimas bei, kiek įmanoma, pateikiami rasti praktiniai pavyzdžiai, kokią poveikį minėtų sričių dereguliavimas turi ar gali turėti paslaugų kainai, kokybei ir prieinamumui.

---

³ Bandyimų liberalizuoti tam tikras notarų veiklos sritis buvo ir kitose valstybėse (pvz., Latvijoje, Lenkijoje buvo panaikintas privalomas notarų skaičius), tačiau atsižvelgiant į darbo apimtį ir pobūdį jame daugiausia remiamasi Nyderlandų pavyzdžiu, kaip valstybės, iš esmės (t. y. ne vienu, o keliais aspektais (patekimo į rinką, *numerus clausus*, draudimo reklamuotis)) liberalizavusios notarinių paslaugų teikimo rinką, t. y. valstybės, notarinių paslaugų liberalizavimo apimtimi daugiausia išsiskiriančios iš kitų lotyniškosios notariato tradicijos valstybių.

I. LOTYNIŠKOJO NOTARIATO PASKIRTIS, SPECIFIKA IR VARIACIJOS

Svarstant lotyniškosios tradicijos notarų veiklos liberalizavimo galimybes vienas pagrindinių uždavinių yra išsiaiškinti, kodėl iki šiol egzistuoja profesinių paslaugų reguliavimas bei kodėl šis reguliavimas tarp valstybių yra skirtingas. Panašu, kad iki šiol egzistuojantys dideli notarų paskirties supratimo skirtumai tarp lotyniškojo notariato atstovų ir *status quo* padėties šalininkų iš vienos pusės ir Europos Komisijos bei lotyniškojo notariato dereguliavimo šalininkų iš kitos pusės kyla dėl skirtingo notarų veiklos paskirties suvokimo ir prioriteto teikimo skirtingoms vertybėms.

Skyrius sukonstruotas informacinio piltuvėlio modeliu. Pirmiausia apibūdinamas dažniausiai naudojamas ir plačiausiai pasaulyje pripažintas notariato skirstymas į lotyniškosios ir anglosaksų tradicijos notariatą, trumpai aptariami šių tradicijų skirtumai (atskyrimo kriterijai) ir specifika, vėliau pereinama prie bendrų lotyniškojo notariato bruožų apibūdinimo, galiausiai aptariami lotyniškojo notariato variacijų skirtumai.

1.1. Lotyniškosios ir anglosaksų tradicijos notariato skirtumai

Pasaulyje išskiriami du notarų veiklos modeliai – lotyniškasis (arba civilinis) notariatas ir anglosaksų (angloamerikietiškas) notariatas. Tokių modelių susiformavimą pirmiausia lėmė skirtingos anglosaksų ir kontinentinės teisinės sistemos. Šių teisinių sistemų notarų veiklai reikšmingi skirtumai susiję su teisės šaltiniais (pagrindiniai kontinentinės teisės šaltiniai – kodeksai, įstatymai ir teisės aktai, o anglosaksų teisės sistemoje pagrindinis šaltinis yra teismo precedentas), įrodymų hierarchija (kontinentinėje teisės sistemoje rašytiniai įrodymai turi didesnę įrodomąją galią nei liudininkų parodymai, patvirtintas dokumentas yra viršesnis už privačiai pasirašytą dokumentą, o anglosaksų sistemoje visi įrodymai turi vienodą galią) bei profesijų organizacinės struktūros skirtumais: kontinentinėje teisėje profesijos aiškiai reglamentuotos įstatymais, o anglosaksų teisės sistemoje profesijos apima kelias veiklos sritis ir nėra išsamiai sureguliuotos.⁴ Teisinių sistemų skirtumai minėtose srityse implikuoja skirtingas pasekmes notarų veiklai. Pirmia, kontinentinė teisė yra formalesnė, čia pirmenybė teikiama saugumui, nustatomos privalomos išankstinės taisyklės, kad būtų galima patikrinti ir kontroliuoti procesą prieš pasirašant sutartį. O štai angloamerikietiška teisė yra liberalesnė, čia svarbiau efektyvumas, šalims suteikiama veiklos laisvė, daug kas sprendžiama šalių susitarimu.⁵

Visos anglosaksų ir lotyniškojo notariato sritys yra skirtingos: kalbant apie kvalifikacinius reikalavimus notarams, notarų skyrimą, jų funkcijas, veiklos principus ir t. t. Aiškiausiai matomi skirtumai tarp lotyniškojo ir anglosaksų notariato notarų funkcijų: anglosaksų notariatai paprastai tik tvirtina parašus, rašytinius pareiškimus, patvirtintus priesaika (angl. *affidavits*), rengia testamentus ir pan. Skirtingai nuo lotyniškojo notariato notarų, anglosaksų notariatai netvirtina aktų, sandorių ar sutarčių turinio ar tikrumo, taip pat neveda savo tvirtinamų aktų registro. Pavyzdžiui, anglosaksų notariatai veikia ir kaip samdomi liudytojai – jie gali „patvirtinti“, kad tam tikrą dieną tam tikras asmuo buvo tam tikroje vietoje arba kad tam tikroje vietoje pravažiavo tam tikros spalvos automobilis. Taip pat gerokai skiriasi anglosaksų ir lotyniškojo notariato notarų kvalifikaciniai reikalavimai: lotyniškajame notariate notaru ketinantis tapti asmuo paprastai privalo turėti specialų išsilavinimą bei kelerius metus privalomai atlikti notaro padėjėjo praktiką, o anglosaksų šalyse kai kuriais atvejais notariatai gali tapti asmenys, neturintys teisinio išsilavinimo.⁶

---

⁴ *Decorps J. P.* Notariatas – ateities profesija // *Notariatas*, 2013, Nr. 15, p. 7.

⁵ Ten pat.

⁶ *Figuerola D.* The Evolving Role of the Latin American Notary Public // *International Legal Studies Program Law Journal*, 2009, vol. 1, No. 3.

Gisela Shaw išskiria principinius šių tradicijų profesinės veiklos skirtumus. Šie skirtumai grindžiami profesinės veiklos santykiu su rinka, iš vienos pusės, ir su valstybe, iš kitos pusės. Anglosaksų teisinės sistemos valstybėse prioritetas teikiamas individų atsakomybei už savo veiksmus ir sprendimus, šios idėjos perimtos iš Johno Locke'o politinės filosofijos, išplėtos JAV nepriklausomybės deklaracijoje, kurioje teigiama, kad „<...> teisėms garantuoti žmonės sukūrė vyriausybes, kurių teisėtos valdžios šaltinis yra valdomųjų sutikimas“. Taigi, jeigu įgaliojimai kyla iš valdomųjų sutikimo, tai už visuomenės funkcionavimą ir gerovę atsako patys valdomieji. Individualios rizikos prisiėmimas visada buvo vienas pagrindinių anglosaksų kultūros bruožų. Būtent Locke'o liberalizmas atskleidžia individualios atsakomybės, kuri yra vienas pagrindinių anglosaksų teisinės tradicijos bruožų, sąvokos turinį. Jeigu socialinė tvarka yra socialinės sutarties rezultatas ir ši sutartis gali būti keičiama, būtent ginčo teiseną tampa teisinės sistemos pagrindu, o notaro paskirtis tampa šalutine: čia, skirtingai nei kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, svarbu ne apsaugoti visuomenę nuo ginčų atsiradimo, o, atvirkščiai, padėti šalims laimėti ginčus. Mažesnę notarų veiklos svarbą anglosaksų valstybėse apibūdina ir tai, kad šių valstybių teismuose pirmenybė teikiama žodiniams, o ne rašytiniams parodymams. Jei notariniai aktai teismuose priimami kaip parodymai, tai yra eiliniai parodymai, o ne turintys įrodomąją galią.⁷ Autorė išskiria ir trečią notariato tradiciją, kuri grindžiama prielaida, jog notaro paskirtis yra užtikrinti ne individų (kaip lotyniškojo notariato ir anglosaksų notariato atveju), o valstybės interesą. Tokiose valstybėse notariatai yra valstybės pareigūnai, neturintys nei profesinės autonomijos, nei galimybių teikti paslaugas rinkoje. Tradiciškai toks modelis buvo naudojamas autoritariniuose režimuose, o tokio tipo notariato sistema pirmą kartą įsteigta Lenino 1922 metais Sovietų Sąjungoje. Po Antrojo pasaulinio karo tokia notariato sistema įsitvirtino sovietinio bloko valstybėse ir kai kur išliko iki šiol. Šiai tradicijai būdingas funkcijų orientavimas į valstybės interesų apsaugą koncentruojantis į aktų tvirtinimą, bet nevykdant atskiros asmenų konsultavimo teisiniais klausimais veiklos. Įdomu tai, kad šiai trečiajai tradicijai (skirtingai nei lotyniškojo notariato valstybėms) būdinga tai, kad didžiąją daugumą notarų pareigų užima moterys.⁸

Notarų veiklos aprašymas nuo skirtingų teisinių sistemų palyginimo pradėtas neatsitiktinai – taip išryškėja svarstymų dėl lotyniškojo notariato veiklos liberalizavimo problematika. Lotyniškasis notariatas, turintis ilgas tradicijas, susiformavusias pagal kontinentinę teisinę sistemą, priverstas atremti iššūkius, kylančius iš anglosaksų sistemos „atnešamų“ tendencijų, grindžiamų liberalizmu – rinkos ekonomikos, savireguliacijos, gero valdymo minimaliai reglamentuojant ir t. t. Būtent remiantis liberalizmo idėja, kaip bus matyti vėliau, konstruojama Europos Sąjungos profesijų veiklos ateitis. Tradicinė lotyniškojo notariato veikla ir jos principinės nuostatos sunkiai suderinamos (jei apskritai suderinamos nekeičiant notarų veiklos paskirties ir pagrindinių veiklos principų) su Europos Sąjungos institucijų, pirmiausia Europos Komisijos, notarų veiklos matymu. Išties, prieš keičiant tam tikras principines veiklos gaires, pirmiausia turėtų būti įvertintas istorinis, sociopolitinis ir kultūrinis kontekstas, kuriame brendo ir veikė teisinė sistema. Kol kas susidaro įspūdis, kad siūlymai keisti lotyniškojo notariato veiklos reguliavimą pagrįsti racionalios naudos ir pelno didinimo motyvu.⁹

1.2. Lotyniškojo notariato veiklos pagrindiniai principai ir paskirtis

Buvo minėta, kad anglosaksų notarų veikla grindžiama principu, kad asmuo pats atsakingas už savo veiksmų riziką, todėl anglosaksų teisės tradicijoje notaro vaidmuo valstybės ir visuomenės veikloje yra mažiau svarbus nei kontinentinės teisės valstybėse. Kontinentinės teisės sistemose, atvirkščiai, prioritetas teikiamas ne individualios rizikos prisiėmimui ir atsakomybei už savo veiksmus, bet susitarimų saugumui ir patikimumui. Ne patys asmenys, o valstybė rūpinasi, kad jų teisės būtų tinkamai įgyvendinamos, kitaip tariant, valstybė prisiima išpareigojimą ginti asmenis nuo neteisėtai padarytos

⁷ Shaw G. Notaries - A Profession between State and Market. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation Mouvement Jeune Notariat held in San Francisco, 18-24 November 2007, p. 8-11.

⁸ Ten pat.

⁹ Ten pat, p. 4.

žalos ar atsiradusių išlaidų ir stengiasi, kad būtų išvengta bylinėjimosi.¹⁰ Taigi, siekiant išvengti teisinio neaiškumo, vedančio į bylinėjimąsi, šios tradicijos valstybėse egzistuoja ne tik ginčo jurisdikcija, bet ir ginčų prevencijos jurisdikcija, kurios vienas esminių garantų yra notaras. Pagrindinė notaro veiklos paskirtis šiose valstybėse yra užtikrinti teisinį sandorius sudarančių šalių saugumą, ir tai dažniausiai atliekama tokių sandorių kaip nuosavybės, paveldėjimo, šeimos santykių, komercinių bei sandorių tarp įmonių pasirašymo metu. Taigi, lotyniškojo notariato ištakos siekia romėnų teisės laikus, kur jie įgyvendino svarbų vaidmenį užtikrindami ne ginčo, prevencinę justiciją (angl. *preventive justice*). Skirtingai nei advokatai, palaikantys vieną susitarimo pusę, notarai veikia kaip nešališki patarėjai bet kuriose susitarimų sudarymo srityse. Taip pat, skirtingai nei anglosaksų notariato sistemoje, kur notarai tik priima priesaikas, tvirtina parašų autentiškumą ar liudija apie tam tikrus įvykius, lotyniškojo notariato notarų patvirtinimai yra privalomi tam tikroms sandorių grupėms nekilnojamojo turto, šeimos ir įmonių teisės srityse. Be notarinio patvirtinimo daugelyje valstybių tam tikri sandoriai negalioja. Visgi, kaip bus aptarta vėliau, privalomos notarų intervencijos ribos lotyniškojo notariato valstybėse yra skirtingos. Pavyzdžiui, turtinių teisių perdavimo atveju Slovėnijoje užtenka, kad notaras patvirtintų parašą ant sutarties, o štai Nyderlanduose ši sutartis dar ir turi būti parengta notaro.

Šiuolaikinė lotyniškojo notariato sistema organizuojama pagal 1803 metų Prancūzijos notariato organizavimo įstatymą, kuriuo remiantis notarams buvo suteikti dvejopos prigimties įgaliojimai: jie veikė ir kaip laisvosios profesijos atstovai, ir kartu kaip valstybės įgaliotiniai.¹¹ Tradiciškai lotyniškajam notariatui būdingas notarų skaičiaus ribojimas (*numerus clausus*), numatant, kad notarų skaičių nustato teisingumo ministras, bei fiksuoti įkainiai, kurių negalima pakeisti šalių susitarimu. Kiti nustatyti reikalavimai – kvalifikacija kandidatams į notarus – teisinio išsilavinimo ir praktikos atlikimas, ribojimai bendradarbiauti su kitų laisvųjų profesijų atstovais, draudimas reklamuoti savo veiklą, įpareigojimas teikti paslaugas, aukšti profesiniai ir deontologiniai reikalavimai, profesinis savireguliacijavimas per notarų rūmus bei privalomas veiklos draudimas. Šios principinės notarų veiklos reguliavimo nuostatos aktualios ir šiuolaikinėse lotyniškojo notariato valstybėse.

Dėl savo veiklos svarbos ir specifikos iki šiol lotyniškosios tradicijos notariato sistemose notarams suteikiama tam tikro lygio organizacinė laisvė, o kartu jie veikia valstybės įgaliojimu. Tradicija nulėmė tai, kad notarai veikia monopolinėje aplinkoje, dažniausiai turi valstybės nustatytą *numerus clausus*, jiems užtikrinta apsauga nuo konkurencijos,¹² ir būtent dėl šių išskirtinių sąlygų, nebūdingų kitoms profesijoms, notarų veiklos pagrindai yra kvestionuojami.

Lotyniškojo notariato veikla susijusi su įvairių funkcijų įgyvendinimu. Šias funkcijas išsamiai apibrėžti gana sudėtinga, kadangi dėl tradiciškai susiklosčiusios notarų veiklos atskirose valstybėse šios funkcijos yra skirtingos. Šios studijos dalies tikslas – ne atskleisti kurios nors konkrečios valstybės notarų funkcijas, o pateikti bendrą notarų veiklos vaizdą, sudarant informacines prielaidas vėliau svarstyti apie lotyniškojo notariato veiklos liberalizavimo galimybes. Siekiant turėti kuo aiškesnį ir apibrėžtesnį vaizdą ne apie konkrečios valstybės, o apie visam lotyniškajam notariatui būdingas funkcijas, jos pateikiamos apibendrintai.

Viena vertus, lotyniškąjį notarą valstybė įgalioja parengti ir autentifikuoti (patvirtinti tikrumą) dokumentus, įpareigoja atlikti tam tikrus veiksmus siekdama užtikrinti šių dokumentų įregistravimą reikiamuose registruose ir archyvuoti visus autentifikuotus dokumentus, antra vertus, subsidiariai lotyniškojo notariato atstovai teikia teisinius patarimus labai įvairiais teisiniais klausimais.

Paprastai pagrindinės notarų funkcijos skirstomos į keturias kategorijas ir dažniausiai apima:

1) paslaugas, susijusias su nekilnojamojo turto teisių perdavimu (sutarčių dėl nekilnojamojo turto perdavimo rengimą ir patvirtinimą, hipotekos sutarties parengimą, patvirtinimą ir registravimą, nekilnojamojo turto viešojo pirkimo (aukciono) organizavimą, nuosavybės teisių padalijimą (pavyzdžiui, tam tikro būsto nuosavybės teisių padalijimą pagal atskirtas būsto dalis), nuomos sutarčių rengimą ir tvirtinimą, patarimų šiais klausimais teikimą;

2) su šeimos santykių formalizavimu susijusias paslaugas: vedybų ir partnerystės sutarčių rengimą ar keitimą, testamentų rengimą, keitimą bei tvirtinimą, mediatoriaus paslaugas šeimos teisės klausimais

¹⁰ Valstybė atitinkamai atsakomybę už notarų veiksmų teisėtumą perkelia patiems notarams, kurie lotyniškosios tradicijos notariato valstybėse paprastai privalo drausti civilinę profesinę atsakomybę.

¹¹ *Azyndar S. French Notaries: History, Function and Resources*. Prieiga per internetą: <http://lib.law.washington.edu/collect/Notaires.pdf>.

¹² *Shaw G. Notaries – A Profession between State and Market*. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation *Mouvement Jeune Notariat* held in San Francisco, 18-24 November 2007, p. 9–10.

(pvz., santuokos nutraukimo abipusiu susitarimu), paveldėjimo teisės įgyvendinimo paslaugas, dovanojimo sutarčių rengimą ir tvirtinimą, užtikrinimą, kad atliekant sandorius būtų užtikrinamos vaikų ar neveikusių ir ribotai veikusių asmenų teisės;

3) verslo subjektams teikiamas paslaugas: verslo subjektų bei fondų, organizacijų ir pan. steigimo dokumentų parengimą ir keitimą, konsultavimą akcijų išleidimo ir perdavimo klausimais, konsultavimą įmonių susijungimo ir pasidalijimo klausimais, konsultavimą akcininkų susitarimų klausimais;

4) teisinį konsultavimą kitais klausimais: konsultavimą mokesčių, turto planavimo, įvairių sutarčių sudarymo bei keitimo klausimais, bendrais nacionalinės ir tarptautinės teisės klausimais^{13, 14}.

Kaip buvo užsiminta, anglosaksų notarai dažniausiai tik dalyvauja kaip tam tikro įvykio (veiksmo, dokumento pasirašymo ir pan.) liudytojai, o lotyniškojo notariato atstovų aktų tvirtinimas implikuoja daugiau pasekmių. Išskiriami šie lotyniškojo notariato aktų tvirtinimo bruožai:

- 1) Lotyniškojo notariato notarai privalo patikrinti tvirtinamų aktų teisėtumą ir turi pranešti akto šalims apie pastarojo sukeltas pasekmes. Notaras privalo atsisakyti bendradarbiauti rengiant ar tvirtinant neteisėtus aktus.
- 2) Notaro patvirtinti aktai turi specialią įrodomąją galią ir gali būti naudojami kaip įrodymai. Kadangi notaras aktus patvirtina oficialiai, šie paprastai yra įtraukiami į oficialius valstybės registrus. Tam tikri aktai yra vykdomojo pobūdžio, o tai reiškia, kad nereikia teisminės institucijos įsikišimo tam, kad aktas būtų priverstinai vykdomas.
- 3) Lotyniškojo notariato notarai privalo archyvuoti savo patvirtintus aktus, todėl šie archyvai tam tikra prasme gali būti laikomi oficialių dokumentų registrais.¹⁵

Ypatingą notarų padėtį, funkcijų specifiką, kas išties sunkiai suderinama su liberalizmo ir laisvosios rinkos idėjomis, pastebėjo ir Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 20-osioms metinėms organizuotoje konferencijoje 2012 m. gruodžio 1 d. pranešimus skaitę Liuksemburgo notarų rūmų prezidentas bei Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) prezidentas Frankas Molitoras ir Tarptautinės notariato sąjungos (UINL) prezidentas Jeanas Paulis Decorpsas. Pastarojo teigimu, šiuolaikinis lotyniškas notariatas tenkina trejopus piliečių poreikius (teisinio saugumo poreikį, poreikį išvengti konfliktų ir poreikį lengvai gauti teisinę pagalbą ne ginčo atveju) bei trejopus valstybės poreikius (taip pat – teisinio saugumo poreikį (ypač kalbant apie įmonių pasitikėjimą ir su tuo susijusį investicijų pritraukimą, ekonominę plėtrą ir socialinę pažangą), lėšų poreikį (kadangi trukdant atlikti neteisėtus sandorius notariatas prisideda prie valstybės įplaukų didinimo) bei skaidrumo poreikį (padedama sužinoti, kas ką finansuoja).¹⁶

Franko Molitoro teigimu, notaro veikla turi ypatingą reikšmę, nes ji užtikrina prevencinę justiciją, o kartu ir teisinį saugumą. Jis pabrėžia, kad notarų veikla grindžiama ne tik privilegijomis (kurios ir yra notarų rinkos liberalizavimo taikiny), bet ir ilgu sąrašu įpareigojimų ir ribojimų, su kokiais joks kitas paslaugų teikėjas – prekybininkas, amatininkas ar tikrosios laisvosios profesijos atstovas – nesutiktų. Jis pamini prievolę vykdyti savo funkcijas, net jei tą daryti būtų finansiškai nenaudinga, pernelyg rizikinga ar sudėtinga; teritorinio tinklo principą, pagal kurį „naujieji notarai, o ypač jų šeimos, priverstos gražiausius savo gyvenimo metus praleisti nutolusiose ar nukentėjusiose vietovėse, kur sąlygos pragyventi labai menkos“, įkainių sistemą, kuri leidžia ekonomiškai pažeidžiamiems asmenims lygiateisiškai naudotis teisinėmis paslaugomis už prieinamą kainą; o tą padaryti įmanoma tik su didelėmis sumomis susijusiais veiksmais padengiant mažos sumos veiksmų, kurie paprastai yra sudėtingi ir nuostolingi, išlaidas.¹⁷

¹³ Van den Bergh R., *Montangie Y.* Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Cometication and Regulation Institute (ECRI). ECRi-report 0604, 2006, p. 19–21.

¹⁴ Kalbant apie Lietuvos teisės sistemą, prof. Vytautas Nekrošius išskiria šias notarų funkcijas: a) sandorių tvirtinimas; b) asmens parašo tvirtinimas, dokumentų per notarą įteikimas; c) paveldėjimo bylų tvarkymas; d) liudytojų rašytinių parodymų tvirtinimas; e) mokesčių už atliekamus notarinius veiksmus surinkimas (*Nekrošius V.* Dėl ETT sprendimų taikymo notarų atžvilgiu // *Notariatas*, 2012, Nr. 13). Pastebėtina, kad tiek prof. V. Nekrošius, tiek ir Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (*Žin.*, 1992, Nr. 28-810) neišskiria lotyniškojo notariato valstybėse akcentuojamos notaro funkcijos – teisinio konsultavimo.

¹⁵ Van den Bergh R., *Montangie Y.* Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Cometication and Regulation Institute (ECRI). ECRi-report 0604, 2006, p. 22.

¹⁶ *Decorps J. P.* Notariatas – ateities profesija // *Notariatas*, 2013, Nr. 15, p. 9.

¹⁷ *Molitoras F.* Lotyniškojo notariato ateitis ir perspektyvos Europos Sąjungoje // *Notariatas*, 2013, Nr. 15, p. 17.

1.3. Lotyniškojo notariato modelio variacijos

Jau buvo užsiminta, kad notarų veikla nėra reglamentuojama vienodai visose lotyniškojo notariato valstybėse. Skiriasi reikalavimai kandidatams į notarus, draudimo užsiimti komercine veikla apimtis, draudimo bendradarbiauti su kitų laisvųjų profesijų atstovais apimtis, įkainių reguliavimas (kai kuriose valstybėse įkainiai už notarinių paslaugų teikimą skaičiuojami procentais nuo sandorio vertės (Lenkija, Ispanija, Bulgarija, Vengrija, Belgija, Latvija, Rumunija, Slovakija ir t. t.)), kai kuriose – tai fiksuotas dydis pagal sandorio sumos „žirkles“ (Vokietija, Austrija, Vengrija, Estija, Portugalija ir kt.),¹⁸ taip pat gerokai skiriasi valstybės intervencija į notarų veiklos savireguliaciją. Be to, egzistuojant ilgoms notarinės veiklos tradicijoms, net tose pačiose valstybėse veikia skirtingos prigimties notariatai. Natūralu, kad 26 Šveicarijos kantonuose notarų veiklos reguliavimo tvarka yra skirtinga: vakariniuose ir pietiniuose regionuose vyrauja itališkasis–prancūziškasis modelis, o vokiškai kalbančiuose kantonuose notariatai veikia kaip tikri valstybės tarnautojai, kuriems nebūtinai teisinis išsilavinimas, kituose regionuose galima sutikti prancūziškojo notariato modelio pavyzdžių. Vokietijoje egzistuoja trijų rūšių notaro pareigos. Pirmą, tai notariatai, kurių vienintelė profesija ir yra būti notaru, jiems draudžiama užsiimti bet kokia kita veikla. Tokia sistema dominuoja Pietų ir Rytų Vokietijoje ir pagal plotą užima maždaug pusę Vokietijos teritorijos. Šios rūšies notarų Vokietijoje yra apie 1600. Vienos profesijos notariatai skiriami Vokietijos teisingumo ministro pagal poreikį grindžiamą kriterijų.¹⁹ Antra, Vokietijoje veikia notariatai-advokatai. Tai iš esmės advokatai, kurie papildomai atlieka ir notaro funkcijas. Tokios rūšies advokatai daugiausia paplitę Šiaurės ir Vakarų Vokietijos regionuose, maždaug 35 proc. Vokietijos teritorijos. Notariatai-advokatai yra daugiau nei 7000. Toks didelis skaičiaus skirtumas tarp vienos profesijos notarų ir notariatai-advokatai aiškinamas tuo, kad notariatai-advokatai gali bet kokią darbo dalį skirti notariatui, be to, tokios profesijos atstovų skaičius nėra ribojamas.²⁰ Galiausiai, Vokietijoje egzistuoja ir valstybiniai notariatai, tiesa, jie veikia tik Badeno-Viurtembergo žemėje. Šie notariatai gauna fiksuotą atlyginimą, jie yra valstybės tarnautojai. Badene-Viurtemberge iš viso yra 630 valstybinių notarų (šioje žemėje gyvena 13 proc. Vokietijos gyventojų). Įdomu tai, kad dėl istorinių priežasčių skirtumai egzistuoja net ir tarp Badeno ir Viurtembergo regionų. Tai susiję su reikalavimais priimant į pareigas ir kompetencijos apimtimi.²¹ Per pastaruosius du šimtmečius pakartotinės pastangos sukurti vientisą Vokietijos notariatą buvo bevaisės. Notariatai, kurių vienintelė profesija yra notarinių paslaugų teikimas, dėjo visas pastangas, kad padėtų pasikeisti, bet nesugebėjo įveikti partikuliaristinių jėgų. Viena jų pergalių buvo 1990 metais, kai buvusioje Vokietijos Demokratinės Respublikos teritorijoje socialistinis notariatas buvo pakeistas notariatui, kai vienintelė notaro profesija yra notarinių paslaugų teikimas, sistema. Tačiau šis įvykis dar labiau paaštrino nesutarimus tarp notarų, kurių vienintelė profesija yra notarinių paslaugų teikimas, ir notariatai-advokatai. Vokietijos notarų veiklos organizavimo trapumą, atsirandantį dėl pernelyg didelio regioninio lobizmo ir nacionalinės valdžios neveiklumo imtis problemos sprendimo, liudija ir tai, kad derybos tarp regioninių vyriausybių ir Berlyno dėl didelės apimties reguliacinės reformos vos nesibaigė taip, kad visi profesijos reguliavimo įgaliojimai atitektų žemėms.²²

Apskritai egzistuoja įvairių notariatų modelių skirstymų. Šis darbas grindžiamas notariato skyrimu į du pagrindinius modelius – lotyniškąjį ir anglosaksų, atskleidžiant pagrindinius jų skirtumus bei galimybes reaguoti į besikeičiančius ideologinius ir ekonominius standartus. Dar reikėtų paminėti, kad kai kurie autoriai pateikia ir išsamesnį notariato modelių skirstymą, kuriame į atskirus modelius išskiriami ir vadinamojo lotyniškojo modelio variantai. Antai Brėmeno universiteto Europos teisės ir politikos centras, remdamasis reguliavimo pobūdžio kriterijumi, išskiria šiuos Europos valstybėse egzistuojančius notariato reguliavimo modelius:

¹⁸ *Garalevičius Z., Kavoliūnaitė E., Lankauskas M., Ragauskas P.* Atlyginimo už notarų teikiamas paslaugas dydžio nustatymo principai ir modeliai Europos Sąjungos valstybėse narėse. Vilnius: Teisės institutas, 2007.

¹⁹ *Schmid Ch. U.* The Dutch and German Notarial Systems Compared. Centre of European Law and Politics. Prieiga per internetą: <http://www.jura.uni-bremen.de/lib/download.php?file=bb2daac9ec.pdf&filename=WP+2_2012.pdf>, p. 8–9.

²⁰ Ten pat, p. 9–10.

²¹ Ten pat, p. 11.

²² *Shaw G.* Notaries – A Profession between State and Market. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation *Mouvement Jeune Notariat* held in San Francisco, 18-24 November 2007, p. 13.

1) tradicinis, stipriai reguliuojamas lotyniškojo notariato modelis, kuriame notaras yra neutralus tarpininkas, rengiantis ir tvirtinantis sutartis. Šiam modeliui būdingas privalomas notaro dalyvavimas tam tikruose sandoriuose, notarų *numerus clausus*, fiksuoti įkainiai ir griežtas notarų rinkos struktūros ir elgesio reguliavimas;

2) dereguluotas nyderlandiškasis notariato modelis, kuriame notariatas matomas kaip privati profesija, įgyvendinanti viešuosius uždavinius. Šiame modelyje neegzistuoja *numerus clausus*, įkainiai yra derybų objektas, taip pat mažiau griežtas yra rinkos struktūros ir elgesio reguliavimas;

3) advokatų (teisininkų), vykdančių notarų funkcijas, sistema, kuri egzistuoja Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, Vengrijoje, Čekijoje ir Danijoje. Nors Didžiojoje Britanijoje ir Airijoje abi šalys atstovaujamos savo advokatų (angl. *solicitors*), kontinentinės tradicijos valstybėse advokatas (teisininkas) šiuo atveju veikia abiejų šalių interesu. Apskritai šiam modeliui būdinga profesionalų (advokatų (teisininkų)) įgyvendinama kokybės kontrolė per priėmimą į pareigas ir profesinius egzaminus, derybinės kainos bei žemas rinkos struktūros ir elgesio reguliavimo lygis;

4) šiaurietiškas licencijuojamų agentų modelis, kuriame nekilnojamojo turto agentai teikia ir teisinės paslaugas. Šiam modeliui būdinga profesionalų įgyvendinama kokybės kontrolė per priėmimą į pareigas ir profesinius egzaminus, derybinės kainos bei žemas rinkos struktūros ir elgesio reguliavimo lygis.²³

Kaip matyti, Europos notarų sistema nėra vienalytė. Tą patį galima išvelgti ir vertinant įkainius už analogiškų sandorių tvirtinimą. Atlikus tyrimą, kiek kainuoja 250 000 eurų vertės sandorio su įkeitimu tvirtinimas kai kuriose Europos valstybėse, net ir be išsamesnio tyrimo apie gyventojų perkamąją galią ar BVP dydį vienam gyventojui, matyti, kad įkainiai skiriasi labai stipriai net ir tose valstybėse, kurios pagal savo ekonominius pajėgumus yra panašios. Antai Suomijoje, Švedijoje ir Čekijoje toks sandoris kainuotų mažiau nei 1 000 eurų; Ispanijoje, Slovėnijoje, Nyderlanduose, Anglijoje bei Lenkijoje – nuo 1 000 eurų iki 1 500 eurų; Vokietijoje, Škotijoje ir Austrijoje – nuo 1 500 eurų iki 2 000 eurų; Airijoje, Danijoje ir Vengrijoje – nuo 2 000 eurų iki 3 000 eurų; Prancūzijoje, Belgijoje ir Italijoje – nuo 3 000 eurų iki 4 000 eurų, Graikijoje – daugiau nei 6 000 eurų.²⁴

Galiausiai, nors šiame darbe tai neanalizuojama, tačiau reikėtų paminėti, kad notarams pavestos funkcijos valstybėse labai skiriasi ir vyrauja tendencija po truputį naikinti notarų monopoliją atlikti tam tikrus veiksmus. Vienose valstybėse mažiau (pvz., Prancūzija), kitose daugiau (pvz., Austrija, Lenkija) tradiciškai notarų tvirtinamų veiksmų pereina į advokatų (teisininkų) rankas.²⁵

Apskritai Europos valstybėse pastebima tendencija mažinti valstybinį notarų profesijos reguliavimą. Nyderlandai iš esmės visiškai dereguliuavo notarų veiklą, tačiau pirmieji tokio pobūdžio pokyčiai pastebėti Prancūzijoje. Su pačių notarų pritarimu buvo padidintas profesijos lankstumas ir sumažinta veiklos priežiūra. Nuo 1966–1967 metų Prancūzijos notariatai turėjo du organizacinės struktūros variantus, o nuo 1990-ųjų – jau net 3, ir tai paskatino situaciją, kai tik maždaug viena trečioji notarų veikė savarankiškai. Šioje šalyje partnerystės gali būti tiek apimančios vieną profesiją, tiek keletą profesijų, sukuriantis galimybes specializuotis bei gilintis į naujas darbo sritis. 1990-aisiais buvo įvestas *notaire salarié* postas, ir tai reiškė tam tikrą *numerus clausus* taisyklės atpalaidavimą. 1986 metais buvo panaikintas privalomas įkainių nustatymas komerciniams sandoriams ir su įmonėmis susijusiai veiklai, taip pat notarų veikla atsieta nuo tam tikrų geografinių vietovių. Nuo to meto įkainiai dėl sandorių, kurių suma viršijo 500 000 frankų (80 000 eurų), tapo derybų objektu, o asmenys galėjo atlikti notarinius veiksmus bet kuriame notaro biure.

Prancūzijos, o ypač Nyderlandų pavyzdys paskatino tiek Europos Komisiją, tiek ir kitų valstybių vyriausybes svarstyti notarų veiklos dereguliacijos galimybes kitose šalyse, ir šis reiškinys pastebėtas pradėdant 2004–2005 metais. 2004 metais Lenkijos konkurencijos ir vartotojų apsaugos biuras paskelbė labai kritišką teisinių paslaugų ataskaitą, kurioje ypatingas dėmesys skirtas notarų veiklai, ir pateikė rekomendacijas dereguliuoti patekimo į rinką, įkainių, reklamos bei organizacinės struktūros sritis. Tais pačiais metais Lenkijos notarų monopolija buvo sumažinta, panaikinus nekilnojamojo turto įkeitimo sandorių autentifikavimo reikalavimą. Taip pat 2004 metais Vengrijos konkurencijos institucija savo

²³ *Verstappen L.* Word of Welcome: The Dutch Situation on Regulation of Notaries. 2009 Legal Research Network Conference on *European dimensions to national law*, Ghent. Prieiga per internetą:

<<http://legalresearchnetwork.eu/wp-content/uploads/2012/02/Verstappen.pdf>>, p. 8.

²⁴ Ten pat, p. 8, 9.

²⁵ *Shaw G.* Notaries – A Profession between State and Market. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation *Mouvement Jeune Notariat* held in San Francisco, 18-24 November 2007, p. 18, 20.

metinėje ataskaitoje paragino liberalizuoti notarų veiklą. Portugalijos konkurencijos institucija atliko išsamų tyrimą apie notarų veiklos reguliavimą nuo notariato privatizavimo 2004 metais. Tyrimo rezultatuose nurodyta, kad naujosios taisyklės per daug griežtai reguliuoja patekimą į notarų, įkainių nustatymą, reklamavimosi galimybes ir veiklos organizavimo formas, bei pateikti raginimai šiuos suvaržymus sušvelninti arba panaikinti. Galiausiai, Vokietijos konkurencijos komisija savo kas dvejus metus teikiamoje 2004–2005 metų ataskaitoje „Daugiau konkurencijos ir paslaugų sektoriuje“ skyrė atskirą skyrių laisvųjų profesijų reguliavimo klausimui.²⁶

Šiuo poskyriu norėta atkreipti dėmesį į tai, kad, nors bendriausia prasme notariato modeliai skirstomi į anglosaksų ir lotyniškąjį, lotyniškajai notariato tradicijai būdingos įvairios variacijos. Esminiai skirtumai matyti iš Nyderlandų pavyzdžio, kuriam šiuo metu net nebūdingi „tradicinio“ lotyniškojo modelio bruožai – fiksuoti įkainiai, *numerus clausus*, draudimas reklamuotis, pilietybės reikalavimai. Modelio homogeniškumo trūkumas atskleidžia, kad kiekviena valstybė pati renkasi, ar laikytis istoriškai pačioje valstybėje susiklosčiusio modelio varianto, ar jį koreguoti pagal naujai atsirandančius poreikius (kiek tai suderinama su privalomai prisiimtais įsipareigojimais pagal tarptautines ir regionines sutartis). Lotyniškojo modelio notariatas nėra vienalytis, ir šie egzistuojantys skirtumai menkina argumentą, teigiantį, kad būtina išlaikyti notariato tradiciją.

1.4. Lotyniškojo notariato veiklos reguliavimo iššūkiai

Nors jau daugiau kaip prieš 50 metų buvo keliamos idėjos, kad laikmečio neatitinkanti profesija – profesija be ateities,²⁷ tai konkrečiai adresuojant notariatui, tik kiek daugiau nei prieš dešimtmetį lotyniškajam notariatui, veikiančiam pagal savo tradicijas, kilo grėsmė iš vadinamosios angloamerikietiškosios globalizacijos, kuri privertė pasaulio valstybes siekti konkurencingumo pasaulinėje rinkoje.²⁸ Pagrindinės grėsmės Europos lotyniškajam notariatui yra šios: 1) prekių ir paslaugų rinkos išsiplėtimas už nacionalinių rinkų ribų; 2) didėjantis tarptautinių ir tarpprofesinių bendrovių dominavimas nacionalinėse ir tarptautinėse teisinių paslaugų rinkose; 3) neišvengiama rizika susijusi su buvimu maža ir uždara profesija konkuruojant su kur kas didesnėmis ir dereguliuotomis profesijomis bei 4) itin stipri angloamerikietiškosios bendrosios teisės kultūros įtaka Europos kontinentinės civilinės teisės kultūrai.²⁹

Vienas pagrindinių klausimų, verčiančių svarstyti galimybes keisti lotyniškojo notariato reglamentavimą, susijęs su notariato veiklos vertinimu arba tam tikrais atvejais – negalėjimu įvertinti šiai profesijai teikiamų išskirtinių sąlygų. Neretai raginama atverti šią profesiją dėl politinių ryšių bei nepotizmo, taip pat dažnai primenamas atskaitingumo trūkumas – neaišku, ar notarai dirba išties kokybiškai, ar jų gaunamas atlyginimas nėra pernelyg didelis lyginant su rinkos kainomis ir pan., taip pat teigiama, kad monopolija kliudo efektyviam paslaugų teikimui.³⁰ Pavyzdžiui, Slovėnijoje nacionalinė konkurencijos taryba atliko tyrimą ir nustatė, kad 22 iš 68 valstybėje dirbančių notarų patenka tarp 100 daugiausia uždirbančių šalyje asmenų.³¹ Pasaulio banko *Doing Business* ataskaitose nuolat primenama apie poreikį dereguliuoti notarų veiklą, čia ypatinga kritika išreiškiama notarų pilietybės reikalavimams, fiksuotiems įkainiams, ribojimams tapti notaru, reklamai, paslaugų teikimo vietos ir organizacinės struktūros pasirinkimo reguliavimui.³² Buvo atlikta nemažai toliau tekste minimų tyrimų, kurių rezultatai

²⁶ Ten pat, p. 16–17.

²⁷ 1956 m. įsteigtos organizacijos „Mouvement Jeune Notariat“ įkūrėjas Louis Reiller teigė: „Une profession qui n'épouse pas son siècle est une profession condamnée.“ Žr.: Shaw G. Notaries – A Profession between State and Market. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation Mouvement Jeune Notariat held in San Francisco, 18-24 November 2007, p. 3.

²⁸ Shaw G. Notaries – A Profession between State and Market. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation Mouvement Jeune Notariat held in San Francisco, 18-24 November 2007, p. 1.

²⁹ Ten pat, p. 2.

³⁰ Figueroa D. The Evolving Role of the Latin American Notary Public // International Legal Studies Program Law Journal, 2009, vol. 1, No. 3, p. 159.

³¹ Krajnc M. Slovenia // CUTS International, Competition Regimes in the World – A Civil Society Report. Prieiga per internetą: <www.competitionregimes.com>.

³² Shaw G. Notaries – A Profession between State and Market. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation Mouvement Jeune Notariat held in San Francisco, 18-24 November 2007, p. 2; Decorps J. P. Notariatas – ateities profesija // Notariatas, 2013, Nr. 15, p. 7.

(nenuostabu) tenkino jų užsakovų lūkesčius, ar tai būtų ES Komisija, ar nacionalinės vyriausybės, ar notarų profesinės organizacijos. Tačiau atrodo, kad tyrėjai daugmaž sutaria dėl kelių punktų. Pirma, ne visos profesinės reguliavimo nuostatos yra nereikalingos. Antra, išreikštas poreikis gauti išsamius, reikšmingus empirinius duomenis. Trečia, svarbu kritiškai įvertinti neobjektyvią apibendrintą kritiką teikiant pastebėjimus apie tam tikrą profesijų tam tikrą reguliavimą tam tikruose kontekstuose.³³ Kaip bus aptarta tolesnėje tyrimo dalyje, didelės paskatas liberalizuoti lotyniškojo notariato sistemas deda Europos Komisija. Europos Sąjungos reikalavimams šiame darbe skiriama daug dėmesio (skirtingai nei tyrimams, kurie, kaip buvo minėta, tenkina vienos ar kitos suinteresuotos grupės lūkesčius), kadangi ES valstybės narės, svarstydamos galimybes dereguluoti notarų veiklą, bet kuriuo atveju turi reaguoti tiek į Europos Komisijos formuluojamas gaires, tiek į direktyvose įtvirtintus tikslus, tiek į Europos Teisingumo Teismo nustatytas profesinio reguliavimo ribas.

---

³³ *Shaw G.* Notaries – A Profession between State and Market. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation *Mouvement Jeune Notariat* held in San Francisco, 18-24 November 2007, p. 2–3.

II. NOTARŲ VEIKLOS REGULIAVIMAS ES POLITIKOS IR PRAKTIKOS KONTEKSTE

Kaip buvo užsiminta, Europos Sąjungos valstybių lotyniškajam notariatui didelę įtaką daro ETT ir kitų ES institucijų nuostatos. Šioje darbo dalyje susistemintai apžvelgiamos trys ES reikalavimų valstybėms narėms dimensijos. Pirmiausia pristatoma politinė valia, susijusi su notarų veiklos matymu Europos Sąjungoje, aptariant pagrindines ES politines kryptis, kylančias iš pirminių ES teisės aktų. Antra, bus aptariama ETT šioje srityje formuluojama teisinė politika. Trečia, apžvelgiama reguliacinė dimensija, konkrečiai – ką notarų veiklos atžvilgiu numato dvi susijusios direktyvos – Direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo bei ją keičianti Direktyva 2013/55/ES.

2.1. Notarų veiklos reguliavimo politinis kontekstas ES

Mokslininkų teigimu, notarų profesija Europos Sąjungoje yra palaipsniui unifikuojama.³⁴ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau vadinama – SESV sutartis) 49 straipsnyje (EB sutarties ex 43 straipsniu) numatyta, kad vienos valstybės narės nacionalinių subjektų įsisteigimo laisvės kitos valstybės narės teritorijoje apribojimai uždraudžiami. Draudžiami ir apribojimai vienos valstybės narės nacionaliniams subjektams, įsisteigusiems kitos valstybės narės teritorijoje, steigti atstovybes, padalinius ar antrines bendroves.³⁵ Įsisteigimo laisvė apima ir „teisę imtis savarankiškai dirbančių asmenų veiklos bei ja verstis, taip pat steigti ir valdyti įmones, būtent bendroves ar firmas <...> tomis pačiomis sąlygomis, kurios įsisteigimo šalies teisės aktuose yra nustatytos jos pačios subjektams, ir laikantis kapitalui skirtu skyriaus nuostatų“.³⁶

2000 metais Lisabonoje priimtoje ekonomikos reformos programoje ketinta siekti ES paversti konkurencingusia ir dinamiškiausia žiniomis grindžiama ekonomika pasaulyje iki 2010 metų. Nors šių tikslų vėliau buvo atsisakyta, Europos Sąjungos institucijos nustatė politines gaires konkurencingumui siekti. Buvo pripažinta, kad profesinės paslaugos, tokios kaip teisinės, notarinės, buhalterinės, architektūros, inžinerijos, farmacijos ir pan., gali prisidėti įgyvendinant šį siekį.

Kaip minėta, daugelyje ES valstybių šios profesijos yra reguliuojamos, t. y. reguliuojamas pateikimas į paslaugų teikimo rinką, įkainiai, reklama, monopolinės (išimtinės) teisės bei verslo organizavimas (pvz., ribojimai kartu teikti ir kitokio pobūdžio paslaugas). Tam tikromis aplinkybėmis tokios priemonės gali pažeisti ES konkurencijos taisykles. Kai kuriais atvejais savireguliacinės priemonės gali būti laikomos susitarimais tarp įmonių ar asociacijų ar įmonių sprendimais, iškreipiančiais konkurenciją bendrojoje rinkoje ar esminėje jos dalyje. O tai yra draudžiama remiantis SESV 101 straipsnio 1 dalimi (EB sutarties ex 81 straipsnio 1 dalimi).

Šio amžiaus pirmojo dešimtmečio pradžioje laisvųjų profesijų nacionalinis reguliavimas atsidūrė Europos Komisijos ir jos Konkurencijos generalinio direktorato taikinyje. Komisija ėmėsi individualių veiksmų prieš tam tikro reguliavimo atvejus (įkainius ir reklamos ribojimus, draudimą teikti keleriopo pobūdžio paslaugas),³⁷ taip pat, kaip bus aptarta vėliau, Europos Teisingumo Teisme inicijavo bylas prieš kai kurias valstybes. ES konkurencijos taisyklių įgyvendinimu susirūpino ir kai kurių valstybių konkurencijos priežiūros institucijos.³⁸

2003 m. kovo 21 dieną tuometinis konkurencijos komisaras Mario Monti pranešė, kad imsis profesinių paslaugų rinkos peržiūros. Šio uždavinio tikslas buvo surinkti informacijos apie galimą

³⁴ Hall E. G. Reflections of an Irish Common Law Notary on the Notarial Profession. Delivered at the first Gathering of Common Law Notaries in Dublin, Ireland 14 June 2013 – 16 June 2013, p. 4.

³⁵ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0047:0200:LT:PDF>>.

³⁶ Ten pat, 49 straipsnis.

³⁷ Van den Bergh R., Montangie Y. Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Competition and Regulation Institute (ECRI). ECRI-report 0604, 2006, p. 13.

³⁸ Pvz., žr.: Chiritoiu B. The Liberal Professions and the Competitive Environment in Romania. Competition Policy International, 2012. Prieiga per internetą:<<https://www.competitionpolicyinternational.com/assets/Uploads/Cartel2-28-2013-1.pdf>>, p. 5.

(neigiama) profesinio reguliavimo poveikį ir jo galimą pateisinimą. Tokia iniciatyva buvo realizuota užsakant nepriklausomą tyrimą, kurį atliko Vienos priešakinių tyrimų institutas (*Institute for Advanced Studies (IHS)*). Vėliau šis tyrimas buvo nemažai kritikuojamas tiek dėl metodologinių trūkumų, tiek dėl ideologinio šališkumo.³⁹

2003 m. spalio mėnesį Konkurencijos generalinis direktoratas paskelbė IHS atlikto tyrimo rezultatų ir ES valstybių nacionalinio reguliavimo santrauką bei šiuo klausimu surengė konferenciją Briuselyje. Netrukus, 2004 m. vasario mėn., buvo paskelbtas Komisijos komunikatas,⁴⁰ kurį vėliau papildė 2005 m. Komisijos komunikatas. Pastarajame Komisija reziumuoja, kad laisvųjų paslaugų sektoriui būdinga tai, kad jį reglamentuoja daugybė taisyklių. Dažniausiai tai yra reguliavimo valstybės lygmeniu, savireguliacinio, papročių ir praktikos mišinys, susiformavęs per keletą metų. Komisijos manymu, daugeliu atvejų tradicinės ribojančios taisyklės šiose srityse yra skirtos apriboti konkurenciją. Toks reguliavimas gali panaikinti arba apriboti konkurenciją tarp paslaugų teikėjų ir tokiu būdu sumažinti jų norą dirbti rentabiliai, mažinti kainas, gerinti kokybę ar pasiūlyti naujų paslaugų. Tai nėra naudinga vartotojams, ekonomikai ir visuomenei apskritai. Geresnių ir įvairesnių profesinių paslaugų teikimas taip pat galėtų padidinti tokių paslaugų paklausą, kuri savo ruožtu turėtų teigiamą poveikį naujų darbo vietų šiame svarbiame sektoriuje, kuriame darbas yra aukštos kvalifikacijos ir gerai apmokamas, kūrimui.⁴¹ Visgi komunikate Komisija pripažįsta, kad tokie laisvųjų profesijų reguliavimo argumentai (išsamiau bus aptariama kitose šio darbo dalyse), kaip informacijos asimetriją, išorinės pasekmės ir viešųjų gėrybių užtikrinimas teikiant profesionalias paslaugas, gali paskatinti taikyti šių profesijų veiklos reguliavimą. Todėl Komisija nurodė, kad tam tikrais atvejais, taikant proporcingumo principą, tam tikras reguliavimas gali būti išlaikytas, tačiau pačios valstybės narės turėtų peržiūrėti savo nacionalines taisykles ir vykdyti reformas laisvasias profesijas reglamentuojančių teisės aktų ir profesinės veiklos taisyklių ir reglamentų srityje.

Taigi, apibendrinant teigtina, kad Komisijos išreikšta politinė vizija, kaip laisvųjų profesijų reguliavimas turėtų būti suderintas su vientisos rinkos veikimu, grindžiama proporcingumo testu: kiekviena valstybė turi peržiūrėti savo laisvųjų profesijų reguliavimą ir panaikinti tuos konkurencinius ribojimus, kurie yra neproporcingi laisvosios rinkos siekiui.

2.2. Notarų veiklos reguliavimo vertinimas ETT praktikoje

Ne mažiau svarbią reikšmę valstybėms pasirenkant nacionalinį notarų veiklos reguliavimo būdą turi ir Europos Teisingumo Teismo sprendimai susijusiose bylose. Vienos patraukliausių bylų, ieškant argumentų dėl notarinių paslaugų eliminavimo iš konkurencijos taisyklių taikymo srities, būtų byla *SAT Fluggesellschaft mbH prieš Eurocontrol*⁴² ir byla *Diego Calì & Figli Srl prieš Servizi ecologici porto di Genova SpA (SEPG)*⁴³, kuriose Teismas nurodo, kad į EB sutarties 81 straipsnio (dabar – SESV 101 straipsnio) taikymo sritį nepatenka viešųjų funkcijų įgyvendinimas, t. y. viešųjų funkcijų įgyvendinimas nelaikomas ekonomine veikla. Kai kurių profesijų atstovai gali užsiimti ir ekonomine veikla, ir kartu įgyvendinti viešąsias funkcijas. Tokiu atveju viešųjų funkcijų įgyvendinimui konkurencijos taisyklės nebūtų

³⁹ Pvz., tyrime *Van den Bergh R., Montangie Y. Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession*. Erasmus Competition and Regulation Institute (ECRI). ECRI-report 0604, 2006, IHS tyrimo kritikai skirta net atskira tyrimo dalis.

⁴⁰ Communication from the Commission - Report on Competition in Professional Services.

/* COM/2004/0083 final */. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004DC0083:EN:NOT>>.

⁴¹ Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Laisvosios profesijos – didesnių reformų galimybė. 2004 m. vasario 9 d. Konkurencijos laisvųjų profesijų srityje ataskaita, KOM(2004) 83, tęsinys (SEK(2005) 1064) /* KOM/2005/0405 galutinis */. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0405:FIN:LT:PDF>>.

⁴² Europos Teisingumo Teismo 1994 m. sausio 19 d. sprendimas byloje C-364/92 *SAT Fluggesellschaft mbH prieš Eurocontrol*, 30 punktas. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61992J0364&lg=en>.

⁴³ Europos Teisingumo Teismo 1997 m. kovo 18 d. sprendimas byloje C-343/95 *Diego Calì & Figli Srl v Servizi ecologici porto di Genova SpA (SEPG)*, 22 ir 23 punktai. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61995CJ0343>.

taikomos.⁴⁴ Tačiau 2011 metais Europos Teisingumo Teismas nagrinėjo bylas, susijusias konkrečiai su notarų veikla.⁴⁵ Šias bylas Europos Komisija inicijavo dėl to, jog kai kurių ES valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose buvo numatyta, kad notaru gali tapti tik tos valstybės piliečiai, ir Komisija laikėsi nuomonės, kad ribojimai dėl pilietybės prieštarauja ES sutarčiai bei šios valstybės netaiko notaro profesijai su profesinių kvalifikacijų pripažinimu susijusių Europos Sąjungos antrinės teisės aktų nuostatų. Komisijos manymu, notaro profesijai negali būti taikoma EB sutarties 45 straipsnio (dabar – SESV 51 straipsnis) išimtis, pagal kurią EB sutarties nuostatos dėl įsisteigimo laisvės netaikomos veiklai, kuri bet kurioje valstybėje yra susijusi, nors ir laikinai, su viešosios valdžios funkcijų vykdymu.

Nors valstybės (visos valstybės, prieš kurias buvo inicijuotos bylos, yra lotyniškojo notariato atstovės) atkakliai gynė pilietybės reikalavimą argumentuodamos tuo, kad notarai vykdo „viešosios valdžios funkcijas“ pagal EB sutarties ex 45 straipsnį (SESV 51 straipsnis), Europos Teisingumo Teismas nusprendė, kad pilietybės reikalavimas negali būti nustatomas notarams Europos Sąjungoje ir kad notarai „nevykdo viešosios valdžios funkcijų“, kaip tai apibrėžta EB sutarties ex 45 straipsnyje (SESV 51 straipsnyje). Šiose bylose Teismas akcentavo, kad vienos valstybės narės piliečiams pripažįstama laisvė įsisteigti kitos valstybės narės teritorijoje reiškia, be kita ko, teisę imtis savarankiškai dirbančių asmenų veiklos ir ją verstis tomis pačiomis sąlygomis, kurios įsisteigimo valstybės narės teisės aktuose nustatytos jos pačios piliečiams. Cituodamas kitus šiame kontekste priimtus sprendimus, Teismas nurodė, kad valstybės, nustatydamos pilietybės reikalavimą asmenims, norintiems tapti notaru, neįvykdė savo įsipareigojimų pagal tuometinį EB sutarties 43 straipsnį (SESV 49 straipsnis).

Airijos mokslininkas ir notaras Eamonnas G. Hallas⁴⁶ apibendrindamas minėtų bylų sprendimus teigia, kad Europos Teisingumo Teismas „demistifikavo“ lotyniškojo notariato notarų teises funkcijas.⁴⁷ Pirmą, Teismas priėmė Europos Komisijos argumentą, kad tvirtindamas dokumentus ir sutartis notaras, pakonsultavęs šalis, „tik“ (angl. *merely*) patvirtina jų valią ir suteikia tokiai valiai teisinę galią.⁴⁸ Be to, dėl autentiškų aktų vykdomosios galios Komisija teigė, kad vykdomasis įrašas daromas prieš pradėdant patį vykdymą ir nėra vykdymo dalis. Todėl tokia vykdomoji galia notarams nesuteikia jokių privertimo galių. Be to, notaro vaidmuo nėra toks svarbus, kaip norima jį pateikti, kadangi bet kokią galimą ginčą nagrinėja ne notaras, o teisėjas. Antra, Teismas sutiko su Komisijos argumentu, kad, kalbant apie notaro funkcijas vykdant nekilnojamojo turto areštą, jis tik vykdo laikinąsias apsaugos priemones pritaikiusio teisėjo priimtus sprendimus. Trečia, rengdamas paveldimo, bendrosios ar jungtinės nuosavybės turto aprašą, notaras yra kontroliuojamas teismo. Kiek tai susiję su notaro

⁴⁴ Žr. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. spalio 24 d. sprendimą byloje *C-82/01 Aéroports de Paris prieš Europos Bendrijų Komisiją*. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=62001J0082>.

⁴⁵ Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-47/08 Europos Komisija prieš Belgiją*. Prieiga per internetą:

<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d6566f1bd876864bef9cec937476862ec1.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4OaN4Oe0?text=&docid=81988&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=289798>>; Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-50/08 Europos Komisija prieš Prancūzijos Respubliką*. Prieiga per internetą:

<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81986&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290125>>; Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-51/08 Europos Komisija prieš Liuksemburgo Didžiąją Kunigaikštystę*. Prieiga per internetą:

<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81985&pageIndex=0&doclang=lt&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290312>>; Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-52/08 Europos Komisija prieš Portugalijos Respubliką*. Prieiga per internetą:

<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81990&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290437>>; Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-53/08 Europos Komisija prieš Austrijos Respubliką*. Prieiga per internetą:

<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81991&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290623>>; Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-54/08 Europos Komisija prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*. Prieiga per internetą:

<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83415&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290764>>; Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-61/08 Europos Komisija prieš Graikijos Respubliką*. Prieiga per internetą:

<<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81984&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290920>>.

⁴⁶ Dr. Eamonnas G. Hallas – notaras, Airijos viešųjų notarų fakulteto valdančiosios tarybos narys ir mokslo direktorius.

⁴⁷ *Hall E. G.* Reflections of an Irish Common Law Notary on the Notarial Profession. Delivered at the first Gathering of Common Law Notaries in Dublin, Ireland 14 June 2013 – 16 June 2013, p. 5–6.

⁴⁸ Pvz., žr. sprendimo byloje *C-47/08* 45 punktą.

vaidmeniu likviduojant ir padalijant turtą teismine tvarka, pažymėtina, kad jo veiksmus taip pat riboja teisėjo sprendimai. Ketvirta, dėl notaro funkcijų sudarant kai kuriuos aktus, pavyzdžiui, be kita ko, dovanojimo, vedybų ar registruotos partnerystės sutartis ir testamentus, Komisija mano (o Teismas grįsdamas savo sprendimą remiasi šia nuomone⁴⁹), kad notaras tik patvirtina šalių valią laikydamasis teisės aktų.⁵⁰ Pažymėtina ir tai, kad Teismas valstybės funkcijų vykdymu nepripažino tik konkrečių funkcijų, t. y. autentiškų dokumentų rengimo, šių dokumentų tvirtinimo, vykdomosios galios bei įgaliojimų įgyvendinimo paveldėjimo ir šeimos bylose ir pan. Kitaip tariant, prof. Vytauto Nekrošiaus teigimu, jeigu notarui būtų suteiktos funkcijos, susijusios su tiesioginiu ir konkrečiu valstybės *iuris imperii* realizavimu, tai tų funkcijų atžvilgiu minėta išimtis galėtų būti taikoma.⁵¹ Tačiau vertindamas šį ir susijusius teismo sprendimus prof. Vytautas Nekrošius pažymi, kad šiuo metu nėra pakankamo pagrindo teigti, kad Lietuvos notariatai pagal Lietuvos Respublikos notariato įstatymą teikdami notarines paslaugas pagal ETT suformuluotą praktiką tiesiogiai ir konkrečiai vykdo valstybės *iuris imperii*.⁵²

2.3. Notarų veiklos reguliavimo teisės aktų kontekstas ES

Pereinant prie ES teisės aktų, įpareigojančių valstybes imtis notarų veiklos reguliavimo reformų, paminėtina 2013 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/55/ES, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo ir Reglamentas (ES) Nr. 1024/2012 dėl administracinio bendradarbiavimo per Vidaus rinkos informacijos sistemą (IMI reglamentas).⁵³ Išties kilo klausimų, ar Direktyva 2005/36/EB turėtų būti taikoma notarams, todėl vienas iš naujosios direktyvos tikslų buvo detalizuoti jos taikymo sritį. Komisijos siūlyme notariatai buvo įtraukti į naujosios direktyvos taikymo sritį. Komisija remiasi Teisingumo Teismo nuomone Direktyvos 2005/36/EB klausimu, kad nėra pagrindo tikėtis, jog baigiantis pagrįstoje nuomonėje nurodytam laikotarpiui susijusios valstybės narės nutars, kad direktyva turėtų būti perkelta ir notarų atžvilgiu. Komisija konstatuoja, kad Teisingumo Teismas nepaneigė, kad direktyvą įgyvendinti yra privaloma, tačiau nusprendė, kad pažeidimų tyrimo metu ši prievolė buvo nepakankamai aiški. Todėl direktyvos taikymo sritį reikia suformuluoti aiškiau. Atsižvelgiant į šios profesijos ypatumus, steigimosi ir laisvo paslaugų teikimo taisyklės būtina gerai apgalvoti. Visų pirma, Komisijos manymu, siekiant išvengti bet kokios diskriminacijos nacionalinės atrankos ir skyrimo procedūrų metu, valstybėms narėms turėtų būti suteikta galimybė reikalauti atlikti reikiamus tinkamumo testus. Laisvo paslaugų teikimo atveju notarams neturėtų būti leidžiama sudaryti autentiškų dokumentų ir užsiimti kitokia autentiškumo patvirtinimo veikla, jei tam turi būti naudojamas priimančiosios valstybės narės antspaudas. Dėl to siūlyta papildyti Direktyvos 5 straipsnį 4 dalimi, kurioje būtų numatyta: „Notariatai, teikdami paslaugas, negali rengti priimančiosios valstybės narės antspaudo reikalaujančių autentiškų dokumentų ir vykdyti kitos autentiškumo tvirtinimo veiklos.“⁵⁴ Tokiu būdu būtų suvaržyta ES notarų veikla teikti nuolatines ar laikinas paslaugas kitoje valstybėje narėje. Notarų bendruomenė labai priešinosi notariatai paslaugų įtraukimui į šią direktyvą. Antai ES notariatų tarnybos (CNUE) prezidentas 2013 m. kadencijai Frankas Molitoras teigė, kad notariatai su šia direktyva neturi nieko bendro dėl profesijos specifiškumo, kuris pasireiškia keleriopai: 1) notariatai skiria valstybę; 2) notariatas dalyvauja vykdamas viešąsias galias; 3) notariatas yra pavaldus teisingumo ministerijai; 4) notariatas turi prievolę vykdyti savo funkcijas; 5) notariatas turi paklusti teritorinio tinklo principui; 6) notariatas turi apibrėžtą kompetenciją; galiausiai, 6) notariatas turi paisyti ne vienos šalies, bet abiejų šalių interesų, kurie retai sutampa. Jo teigimu, prekybininkai,

⁴⁹ Hall E. G. Reflections of an Irish Common Law Notary on the Notarial Profession. Delivered at the first Gathering of Common Law Notaries in Dublin, Ireland 14 June 2013 – 16 June 2013, p. 5.

⁵⁰ Sprendimo byloje C-47/08 47-50 punktai.

⁵¹ Ten pat, p. 35–36.

⁵² Nekrošius V. Dėl ETT sprendimų taikymo notarų atžvilgiu // Notariatas, 2012, Nr. 13, p. 35.

⁵³ 2013 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/55/ES, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo ir Reglamentas (ES) Nr. 1024/2012 dėl administracinio bendradarbiavimo per Vidaus rinkos informacijos sistemą (IMI reglamentas) OL L 354, 2013 12 28, p. 132–170. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32013L0055:LT:NOT>>.

⁵⁴ Europos Komisijos pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo ir Reglamentas [...] dėl administracinio bendradarbiavimo per Vidaus rinkos informacijos sistemą /* KOM/2011/0883 galutinis - 2011/0435 (COD) */. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0883:FIN:LT:HTML>>.

amatininkai ar architektai nedirbtų tokiomis sąlygomis.⁵⁵ Atrodo, kad šių ir panašių argumentų buvo išklaudyta Europos Parlamente, ir galutiniame direktyvos variante specialių išimčių notarų veiklai nenumatyta, tačiau, svarbiausia, įtvirtinta nuostata, kad „ši direktyva netaikoma oficialiu Vyriausybės aktu paskirtiems notarams“.⁵⁶ Taigi, tik nuo 2013 m. gruodžio mėn. tapo aišku, kad lotyniškojo notariato modelio valstybėse, kuriose notarai skiriami oficialiu Vyriausybės aktu, Direktyvos 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo, taip pat ir ją keičiančios Direktyvos 2013/55/ES nuostatos nebus taikomos. Taip pat notarų veiklai netaikoma ir 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje⁵⁷ (jos 2 straipsnio 2 dalies 1 punkte nurodyta, kad Direktyva netaikoma oficialiu vyriausybės aktu paskirtų notarų ir antstolių teikiamoms paslaugoms).

---

⁵⁵ *Molitoras F.* Lotyniškojo notariato ateitis ir perspektyvos Europos Sąjungoje // *Notariatas*, 2013, Nr. 15, p. 17.

⁵⁶ Direktyvos 2013/55/ES 1 straipsnio 2 dalis.

⁵⁷ 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje (OL L 376, 27/12/2006 p. 0036 – 0068). Prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006L0123:lt:HTML>.

III. NOTARŲ VEIKLOS REGULIAVIMO IŠLAIKYMO IR LIBERALIZAVIMO ARGUMENTAI

Iš praėjusių darbo dalių paaiškėjo šie su ES valstybių narių notarų veiklos reguliavimu susiję momentai: pirma, pagal Europos Teisingumo Teismo formuojamą praktiką notariatai, rengdami autentifikavimo dokumentus, tvirtindami aktus ir vykdydami kitas lotyniškajam notariatui būdingas funkcijas, „nevykdo viešosios valdžios funkcijų“, kaip tai apibrėžta SESV 51 straipsnyje (EB sutarties ex 45 straipsnyje), (dėl to jiems visa apimtimi turėtų būti taikomos taisyklės dėl įsisteigimo laisvės), ir pilietybės reikalavimas negali būti nustatomas notarams Europos Sąjungoje; antra, naujai priimtoje Direktyvoje 2013/55/ES aiškiai nurodyta, kad notarams direktyva dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo yra netaikoma; trečia, Europos Komisija yra išreiškusi aiškia politikos gaire, kad notarų veikla kiek įmanoma daugiau turėtų būti dereguluota taikant proporcingumo testą. Atliekant proporcingumo testą svarbu įvertinti kiekvienoje valstybėje numatytus reguliacinius notarų veiklos varžymus bei įvertinti, ar tokie varžymai yra pateisinami vykdomos veiklos specifika, ar jie tik sukuria išimtinės sąlygas notarų veiklai, užtikrina nepagrįstą monopoliją ir trukdo efektyviai paslaugų rinkos plėtotei.

Šioje dalyje bus pateikiami dažniausiai lotyniškojo notariato reguliavimą ir jo mažinimą pagrindžiantys argumentai, kuriuos kiekviena valstybė turėtų įvertinti pagal savo situaciją. Pagal pateiktus argumentų derinius galima formuluoti metodologiją, kaip valstybė galėtų patikrinti, ar joje egzistuojantis notarų veiklos reguliavimas yra proporcingas. Taip pat, esant galimybei, prie kiekvieno argumento pateikiamas ir tam tikro reguliavimo ar dereguliacinio poveikio pavyzdys. Tiesa, kai kurių mokslininkų pateikiami pavyzdžiai notarų veiklos reguliavimui iliustruoti pateikiant kitų profesijų atstovų – gydytojų, farmacininkų, advokatų – veiklos reguliavimo patirtį dažnai yra kritikuojami kaip netinkami palyginimui dėl metodologinių lyginamosios analizės reikalavimų, ir daroma prielaida, kad tokie pavyzdžiai pritraukiami tik norint pateisinti vienokią ar kitokią poziciją.⁵⁸ Iš esmės egzistuoja tik viena lotyniškojo notariato valstybė – Nyderlandai, kurioje laipsniškai atsisakyta *numerus clausus* bei fiksuotų notarinių paslaugų įkainių. Dėl to daugiausia pavyzdžių bus susijusių su šios valstybės praktika.

Galima pastebėti, kad argumentai dėl atskirų notarų veiklos sričių reguliavimo poreikio kartojasi. Tai argumentai, kurie iškeliami pirmiausia kaip nulemti lotyniškojo notariato specifikos. Dėl argumentų pasikartojimo pirmiausia bus aptariami šie bendrieji argumentai, o vėliau bus pereita prie atskirų sričių (ribojimas pateikti į rinką, fiksuoti įkainiai, reklamos draudimas, pilietybės reikalavimas), dėl kurių reguliavimo ar nereguliacinio kyla diskusijų, analizės. Kartu prie kiekvienos aptartos srities pateikiamas poveikio notarų paslaugų kainoms, kokybei ir prieinamumui įvertinimas, esant galimybei, iliustruojama pavyzdžiais.

Teorijoje teigiama, kad lotyniškojo notariato profesijos reguliavimas reikalingas tam, kad pašalintų trūkumus, kuriuos šioje srityje sukurtų laisvoji rinka.

Pirma, tai informacijos asimetrijos, nepalankaus pasirinkimo ir moralinio pavojaus problemos.

Informacijos asimetrija laikoma vienu pagrindinių veiksnių, nulemiančių poreikį reguliuoti notarinių paslaugų rinką. Ekonominėje literatūroje išskiriamos trejos prekės: paieškos prekės (angl. *search goods*), patirties prekės (angl. *experience goods*) ir pasitikėjimo prekės (angl. *credence goods*). Pirmosios rūšies prekė yra prekė, kurios kokybę pirkėjas gali įvertinti prieš ją pirkdamas (pavyzdžiui, drabužio spalva). Patirties prekė yra prekė, kurios kokybės vartotojas negali nustatyti prieš ją pirkdamas, tačiau gali ją įvertinti ją suvartojęs (pavyzdžiui, konservuotas maistas). Jeigu patirties prekės yra perkamos reguliariai, vartotojai gali žinoti jų kokybę dėl „pakartotinio pirkimo mechanizmo“. Tokiu atveju, siekdami kuo aukštesnės reputacijos bei kad kuo daugiau vartotojų pakartotinai pirktų prekę, gamintojai stengsis gaminti kuo kokybiškesnius produktus.

Tačiau profesionalios paslaugos dažnai yra pasitikėjimo prekė, kurios kokybės vartotojai gali taip ir nesužinoti. Profesinė paslauga jau savaime turi tam tikrą prasmę: ji susijusi su tam tikrais igūdžiais, dėl kurių paslaugą gali teikti tik tam tikri šiuos igūdžius turintys asmenys, o paslaugą gaunantis vartotojas neretai turi tik menką įsivaizdavimą apie tikrąją paslaugos kokybę. Taigi, egzistuoja disbalansas tarp paslaugos teikėjo ir vartotojo žinojimo apie paslaugos kokybę.

⁵⁸ Van den Bergh R., Montangie Y. Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Cometication and Regulation Institute (ECRI). ECRI-report 0604, 2006, p. 55.

Kadangi vartotojai negali gauti būtinos informacijos prieš ar po paslaugos pirkimo, jie turi tikėti paslaugų teikėjo patikiniu, kad jo teikiamos paslaugos kokybė yra pakankama (pavyzdžiui, chirurgo patikinimas, kad širdies operacija buvo gerai atlikta). Rimta informacijos asimetrija (kai paslaugos pirkėjas negauna pakankamai informacijos apie paslaugos kokybę nei prieš pirkdamas prekę, nei ją nusipirkęs) esant laisvosios rinkos sąlygoms gali stipriai pabloginti teikiamų paslaugų kokybę. Jeigu pirkėjas negali spręsti apie paslaugos kokybę, jis neturės noro mokėti už paslaugą didesnės kainos, jeigu bus pasiūlyta mažesnė kaina. To rezultatas – aukštos kokybės paslaugos teikėjai (kurių paslauga dėl didesnių sąnaudų kainuoja brangiau) yra išstumiami iš rinkos, ir rinkoje pasilieka tik abejotinos kokybės pigesnės paslaugos teikėjai.

Ką tik minėta išvalga taip pat susijusi su notarinių paslaugų funkcionavimo mechanizmu. Paprastai lotyniškojo notariato notarai teikia patarimus klientams teisiniais (ir tam tikra apimtimi) mokestiniais klausimais, susijusiais su nekilnojamuoju turtu, vedybų sutartimis, verslo korporacijomis ir pan. Jie patvirtina tai, dėl ko klientai yra susitarę, ir taip užtikrina sandorių galiojimą.

Lotyniškojo notariato teikiamų paslaugų kokybė apima tris sritis: integralumą (nešališkumą ir patikimumą), teisinę kokybę (notarinių aktų kokybę) ir komercinę kokybę (elgesį su klientais). Tik pastarosios srities kokybę vartotojai gali nesunkiai stebėti ir įvertinti. Komercinė kokybė apima tokius klientams teikiamos paslaugos bruožus, kaip notarų biurų vietovė, laisvų automobilių stovėjimo aikštelių šalia biurų buvimas, personalo draugiškumas, kavos kokybė (ir tai, ar ji yra siūloma) ir pan. Teisinė kokybė yra kur kas svarbesnė klientams, tačiau ją stebėti ir vertinti yra sunkiau. Kalbant apie paslaugos kokybę, klientas nežino, kiek pastangų dėjo notaras atlikdamas tą paslaugą. Sunku suprasti, ar notaras paprašė ir gavo visą reikiamą informaciją, būtiną paslaugai suteikti. Kontroliuoti ir stebėti teisinę kokybę yra labai sunku. Galima patikrinti nebent tai, ar kai kurie notarų biurai dažniau tikrina žemės registrą (kadastrą), kitus registrus ir pan. Tačiau tai iki galo neatskleidžia notarinių paslaugų kokybės, kuri pirmiausia turėtų aiškiai parodyti šalių prioritetus ir garantuoti sandorio galiojimą. Todėl vartotojai, rinkdamiesi paslaugos teikėją, pirmiausia vertintų paslaugos kainą ir komercinę kokybę, kuri yra tik šalutinės reikšmės.⁵⁹ Tai bus matyti ir iš tolesnėje dalyje aprašomų situacijų, kaip buvo vertinamas Nyderlandų notariato dereguliavimas remiantis vartotojų apklausomis. Taigi, kadangi vartotojai praktiškai negali įvertinti teikiamos paslaugos kokybės, o kontroliuoti ir prižiūrėti notarinių paslaugų kokybę yra sunku, teigiama, kad laisvosios rinkos principų taikymas gali daryti neigiamą poveikį teikiamų paslaugų kokybei.

Informacijos asimetrija gali sukelti šias problemas:

1) netinkamas pasirinkimas, t. y. vartotojai apie paslaugas spręst tik pagal jų kainą. Aukštesnės kokybės paslaugų teikėjai dėl didesnės paslaugos savikainos gali būti išstumti iš rinkos ir galiausiai rinkoje gali likti tik žemesnės nei optimali paslaugų kokybės teikėjai;

2) moralinis pavojus, reiškiantis, kad, kadangi vartotojas negali pasirinkti optimalaus kainos ir kokybės santykio, paslaugos teikėjas gali dirbtinai padidinti paslaugos kokybę automatiškai padidindamas jos kainą, net jei klientui tiktų ir žemesnės kokybės paslauga. Moralinis pavojus susijęs su paslaugos teikėjo ir paslaugos vartotojo tikslų nesuderinamumu. Paslaugos teikėjas turėtų elgtis taip, kaip būtų geriausia vartotojui. Tačiau kadangi paslaugos vartotojas pats gerai nežino, kokios kokybės paslaugos jam reikia, paslaugos teikėjas gali imtis iniciatyvos „pagerinti“ paslaugos kokybę ketindamas gauti didesnę kainą. Tai taip pat pasakytina ir apie vartotojui nereikalingų paslaugų teikimą.

Be to, situaciją be reguliavimo galėtų pabloginti ir nesąžiningas paslaugų teikėjų elgesys: esant laisvajai rinkai ir informacijos asimetrijai, kai kurie paslaugų teikėjai galėtų pasinaudoti profesijos reputacija ir teikti nekokybiškas paslaugas. Atsižvelgiant į tai, kad paslaugos vartotojas nežino, ar gaunama paslauga yra kokybiška, gali tik negreitai paaiškėti, kad teikiamos netinkamos kokybės paslaugos.

Antra, svarbu ir tai, kad notarų paslaugos yra naudingos ne tik konkrečiam paslaugos gavėjui, bet jos užtikrina prevencinį teisingumą ir teisinį saugumą visoje visuomenėje. Notarui už paslaugas mokama kaina paprastai yra kaina ne tik už tuo metu matomo veiksmo atlikimą, bet kartu kaina už teisinį aiškumą, kuriuo ir vėliau gali pasinaudoti daug platesnis asmenų ratas.

Kitai sakant, notarinių veiksmų atlikimas nėra susijęs vien tik su asmenimis, kurie kreipiasi į notarą, o neretai liečia ir tas šalis, kurios notarinės paslaugos teikimo metu apie pačią paslaugą nieko nežino. Notaras veikia kaip sargas, vykdamas *ex ante* kontrolę, kad visi sudaromi sandoriai būtų

⁵⁹ Garalevičius Z., Kavoliūnaitė E., Lankauskas M., Ragauskas P. Atlyginimo už notarų teikiamas paslaugas dydžio nustatymo principai ir modeliai Europos Sąjungos valstybėse narėse. Vilnius: Teisės institutas, 2007.

kokybiški ir galiojantys. Tokiu būdu *ex post* išlaidos, galėjusios atsirasti kaip susijusių šalių bylinėjimosi išlaidos dėl sandorio galiojimo, yra iki minimumo sumažinamos arba iš viso eliminuojamos.

Taigi, nors notarinių paslaugų indėlis į visuotinę gerovę nėra pastebimas tiesiogiai, tačiau juo užkertamas kelias ateityje susidurti su problemomis dėl teisinio aiškumo. Plačiaja prasme notarų indėlis į visuotinę gerovę yra susijęs ir su išlaidų sumažinimu Vyriausybei, kuri, nesant notarinių veiksmų, išleistų lėšas teisminiam aparatui, sprendama ginčus dėl nekokybiškai sudarytų sandorių. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tinkamai įgyvendinamos ir ginamos nuosavybės teisės yra labai reikšmingos visos valstybės gerovei. Valstybėse, kur nėra lotyniškojo notariato tradicijų, teisinis aiškumas gali būti pasiekiamas tik pasitelkus kitas (ir neretai brangesnes) institucijas. Pavyzdžiui, lyginant lotyniškosios tradicijos notariato sistemą su anglosaksų valstybių sistema, šiame kontekste labai aiškiai matyti lotyniškojo notariato pranašumai. Kaip buvo minėta, lotyniškosios tradicijos notariai teikia informaciją ir patarimus asmenims, ketinantiems pirkti arba parduoti turtą, apie teisinius sandorio aspektus ir reikiamus atlikti formalumus. Antra, lotyniškosios tradicijos notariai sudaro viešo pobūdžio dokumentą (notarinį aktą), kuriuo paprasta pirkimo–pardavimo sutartis paverčiama aukštesnės galios dokumentu. Be to, lotyniškas notariatas užkerta kelią problemoms, kurios galėtų ateityje iškilti dėl sandorio teisėtumo. Net ir esant kai kuriems skirtumams tarp Europos valstybių kalbant apie notaro kaip sargo pareigas, paprastai lotyniškosios tradicijos notarų funkcijos apima kontroliavimą, ar pardavėjas turi teisę parduoti turtą, ar turtas nėra užstatytas, ir nekilnojamojo turto atitiktą aplinkos ir miesto planavimo reikalavimams.

Notaras yra atsakingas už sandorio teisėtumą, baudžiamąja tvarka atsakingas už sukčiavimą ir jam taikomos drausminės sankcijos už profesines klaidas. Taip pat notarinis aktas yra vykdomas iš karto, tam nereikia teismo įsakymo ar panašaus dokumento. Kai kuriose lotyniškojo notariato tradicijos valstybėse notariai yra netgi įpareigoti patikrinti, ar pardavėjas yra apmokėjęs visus reikiamus mokesčius ir padengęs išskolinimus, o jeigu taip nėra, turi išskaičiuoti šiuos mokesčius ir kitas sumas iš sandorio vertės ir perduoti mokesčių įstaigoms. O štai anglosaksų valstybių notariai tik patikrina sandorį sudarančių asmenų tapatybę ir uždeda antspaudą ant pirkimo–pardavimo sutarties. Anglosaksų valstybėse veikiantys notariai neteikia nei patarimų, nei informacijos apie ketinamą sudaryti sandorį, taip pat neperspėja šalių apie teisiškai negaliojančių sandorių pasekmes. Taigi, sandorius sudarantys asmenys, kurie siekia teisinio aiškumo, nori apsisaugoti nuo klaidų ir pažeidimų, yra priversti kreiptis į savo teisininkus. Todėl svarstytina, ar anglosaksų sistema, kurioje notariai atlieka kur kas mažiau funkcijų ir kur kas mažiau jaučiamas jų atliekamų funkcijų indėlis į visuotinę gerovę, gali būti laikoma priimtinesne vien tuo požiūriu, kad įkainiai už paslaugas ten yra mažesni.⁶⁰

Notarinių veiksmų rezultatas trečiosioms šalims yra nesuderinamas su laisvąja rinka, kadangi rinkoje kiekvienas moka už sau gaunamą naudą, kitaip tariant, laisvojoje rinkoje visi šalutiniai efektai (nauda ar žala trečiosioms šalims) yra internalizuoti. O kai teikiama nekokybiška paslauga, jos pasekmes pajunta ne tik paslaugos pirkėjas, bet ir trečiosios šalys. Nuo to gali nukentėti visuomenės gerovė.

Tokie yra bendrieji argumentai, apeliuojantys į rinkos netobulumą ir pagrindžiantys poreikį reguliuoti notarų veiklą.

3.1. Argumentai dėl ribojimų tapti paslaugų teikėju

3.1.1. Ribojimų tapti paslaugų teikėju principai ir modeliai

Ribojimai tapti paslaugos teikėju būdingi visoms profesijoms. Šie ribojimai būna kiekybiniai, kokybiniai arba susiję su asmeninėmis pretendentų savybėmis.

Paprastai išskiriami šie kokybiniai ribojimai:

1) minimalaus lygio ir laikotarpio mokymosi reikalavimas (pvz., reikalavimas turėti tam tikrą laipsnį ar diplomą). Dėl šio reikalavimo nekyla diskusijų, kadangi natūralu, kad paslaugos teikėjas turi turėti tam tikrą išsilavinimą, kas jį išskiria iš kitų asmenų, neturinčių minimalių žinių, susijusių su paslaugos teikimu;

2) minimalaus lygio ar laikotarpio profesinės patirties reikalavimas (pvz., reikalavimas atlikti praktiką notaro biure). Šis ribojimas taip pat suprantamas kaip papildantis pirmąjį ribojimą – pagal

⁶⁰ Ten pat.

profesijos pobūdį natūralu, kad gali prireikti tam tikros praktikos, suteikiančios igūdžių, kaip paslauga turi būti teikiama;

3) sėkmingas tam tikro egzamino išlaikymas po profesinio mokymosi (paprastai vadinama licencijavimu). Ribojimas susijęs su pirmuoju ir antruoju ribojimais, kuriuo siekiama, kad į rinką nepatektų paslaugų teikėjų, negalinčių užtikrinti pakankamų kokybės reikalavimų;

4) kitos asmeninės charakteristikos (tokios kaip pilietybė ar gyvenamoji vieta, kalbos mokėjimas, neteistumas ir pan.).

Kalbant apie notarų veiklą, kaip jau minėta apžvelgiant Europos Sąjungos reikalavimus notarų paslaugų teikimui, buvo iškilęs klausimas dėl nacionalinės pilietybės reikalavimo. 2011 m. gegužės 24 d. bylose C-47/08, C-50/08, C-51/08, C-52/08, C-53/08, C-54/08 ir C-61/08 Europos Teisingumo Teismas nusprendė, kad pilietybės reikalavimas negali būti nustatomas notarams Europos Sąjungoje. Tačiau iki galo nėra aišku dėl notarų paslaugų teikimo kitose valstybėse, kadangi notarų veiklai netaikoma kitoms profesijoms taikoma Direktyva 2013/55/ES, o kartu ir Direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo. Nacionalinės pilietybės reikalavimas paprastai grindžiamas tuo, kad valstybė pati gali geriau kontroliuoti profesinius standartus ir užtikrinti galimybę surinkti mokesčius bei suderinamumą su nacionaliniais teisės aktais.⁶¹ Tačiau į tokį argumentą galima atsakyti tuo, kad vyriausybės taip pat patiria informacijos asimetriją, kadangi tik patys profesionalai geriausiai žino, ar jų teikiamos paslaugos (jų apimtis ir kokybė) atitinka poreikį ir mokamą kainą. Rumunijos konkurencijos tarybos pirmininko teigimu, tokiu atveju veiksmingiausios yra profesinės savireguliacinės priemonės. Profesionalų asociacijos gali teikti savo nariams mokymus, rengti ir taikyti profesinės etikos kodeksus ar formuoti gerąją praktiką. Todėl siekiant užtikrinti notarinių paslaugų kokybę reikėtų suteikti reikšmingą vaidmenį notarų asociacijoms.⁶²

Pirmiau aptarti kokybiniai reikalavimai kandidatams, norintiems teikti notarines paslaugas. Tačiau šalia kokybinių reikalavimų kai kurios profesijos turi ir kiekybinį ribojimą – ribotą profesionalų skaičių – *numerus clausus*. Tai profesijos atstovų skaičiaus ribojimas, iš esmės reiškiantis tai, kad nepaisant to, kad asmuo gali turėti labai daug žinių ir didelę patirtį, jis negalės teikti paslaugų, kol neatsiras laisvos vietos. Dažniausiai profesijos atstovų skaičius ribojamas pagal demografinius ar geografinius kriterijus arba juos kartu sudėjus. Kai kuriose valstybėse notarų skaičius nustatomas pagal sudaromų sandorių skaičių tam tikroje geografinėje teritorijoje. Franko Molitoro teigimu, *numerus clausus* privilegija grindžiama poreikiu išvengti „nežabotos konkurencijos“. Jis teigia, kad „kai dėl pernelyg didelio notarų ir riboto notarinių veiksmų skaičiaus pastariesiems būtų pritaikytos nuolaidos ir šie taptų nebeatikimi, notarų skaičius nustatomas pagal per apibrėžtą laikotarpį atliktų veiksmų skaičiaus vidurkį taip, kad kiekvienam notarui būtų užtikrintas padorus atlyginimas“.⁶³ Tačiau ką šie žodžiai reiškia išsamiau paanalizavus jų implikacijas?

Kaip pagrindinis notarų skaičiaus ribojimo argumentas minimas siekis užtikrinti minimalų kokybės lygį. Tačiau paprastai nurodant šį argumentą pridedama, kad kokybės užtikrinimas susijęs su ketinimu išvengti anksčiau aprašytos netinkamo vartotojų pasirinkimo problemos. Manoma, kad, esant informacijos asimetrijai, geresnės kokybės paslaugų teikėjai paprasčiausiai bus išstumti iš rinkos.⁶⁴

Tačiau būtina pastebėti, kad šis argumentas aktualus tik tais atvejais, kai notarų paslaugų įkainiai yra derybų objektas. Kai yra nustatyti fiksuoti notarų veiklos įkainiai, informacijos asimetrijos argumentas praranda prasmę, kadangi asmuo nebegali rinktis paslaugos pagal kainą: visų notarų paslaugų įkainiai yra vienodi. Kaip tik, esant neribotam notarų skaičiui, galima tikėtis, kad notariai nepiktnaudžiaus perteklinės kokybės išiuylumu taip daugiau užsidirbdami ar perteklinių paslaugų teikimu. Būtent notarų skaičiaus neribojimas tikėtina neutralizuotų pirmiau aprašytą moralinį pavojų.

Dar vienas argumentų, dėl ko notarų skaičius turėtų būti reguliuojamas, yra tai, kad, nesant reguliavimo, gyventojai atokiose vietovėse sunkiai pasieks notarus.⁶⁵ Natūralu, kad, nenustačius konkretaus skaičiaus notarų, didesnę jų dalis koncentruosis didžiausiuose miestuose, o regionuose dirbs

⁶¹ Schmid Ch. U. The Dutch and German Notarial Systems Compared. Centre of European Law and Politics. Prieiga per internetą: <http://www.jura.uni-bremen.de/lib/download.php?file=bb2daac9ec.pdf&filename=WP+2_2012.pdf>, p. 49.

⁶² Chiritoiu B. The Liberal Professions and the Competitive Environment in Romania. Competition Policy International, 2012. Prieiga per internetą: <<https://www.competitionpolicyinternational.com/assets/Uploads/Cartel2-28-2013-1.pdf>>, p. 3.

⁶³ Molitoras F. Lotyniškojo notariato ateitis ir perspektyvos Europos Sąjungoje // Notariatas, 2013, Nr. 15, p. 17.

⁶⁴ Van den Bergh R., Montangie Y. Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Competition and Regulation Institute (ECRI). ECRI-report 0604, 2006, p. 47.

⁶⁵ Ten pat, p. 47.

po nedaug. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad ir šiuo metu notarų skaičius nustatomas pagal geografinį, gyventojų skaičiaus ir sudaromų sandorių kriterijus, t. y. orientuojamasi į realų paslaugų poreikį, natūralus rinkos reguliavimas neturėtų sumažinti notarinių paslaugų prieinamumo.

Frankas Molitoras pirmiau cituotame teiginyje nepaaiškina, kodėl notarai taptų nebeapatikimi, jei padidėtų jų skaičius. Jis automatiškai notarų skaičiaus nustatymo panaikinimą sieja su įkainių reguliavimo panaikinimu, tačiau be įkainių dereguliacinio jo argumentas neturi pagrindo.

Argumentai prieš fiksuotą notarų skaičių literatūroje minimi retai, ir dažniausiai – neišsamiai. Pirmiausia, kaip jau buvo užsiminta, fiksuotas notarų skaičius padidina tikimybę, kad bus piktnaudžiaujama galimybe siūlyti daugiau paslaugų (to nežinant vartotojui) arba pernelyg didelės kokybės paslaugas, už tai imant didesnę įkainį. Antra, profesionalai gali susitarti ar suderinti savo veiksmus teikti ne tokios aukštos kokybės paslaugas, kaip galėtų, už fiksuotą įkainį.⁶⁶

Kaip matyti, notarų skaičiaus įtvirtinimo pokyčiai gali turėti įtakos notarų veiklos kokybei tik tuo atveju, jei naikinamas ir fiksuotas notarų skaičius, ir fiksuoti įkainiai.

Atsižvelgiant į tai, kad notarų skaičiaus nustatymas dažniausiai siejamas su siekiu užtikrinti notarinių veiksmų kokybę, galima išsamiau aptarti galimybes didinti notarinių veiksmų kokybę kitomis priemonėmis, nei notarų skaičiaus nustatymas.

Literatūroje išskiriami šie kokybės reguliavimo mechanizmai:⁶⁷

1) Specifikacijų standartai. Tai yra vyriausybės nustatyti reikalavimai tam tikram gamybos metodui ar naudojamoms medžiagoms. Tačiau Maksas ir Philipsenas teigia, kad šis standartas netinkamas profesionalioms paslaugoms, kadangi vyriausybės neturi specifinių žinių, susijusių su paslaugų teikimo kokybe. Taigi, galima sugrįžti prie informacijos asimetrijos ir Rumunijos konkurencijos tarybos prezidento pastebėjimo, kad vyriausybės taip pat ją patiria kaip ir vartotojai. Todėl, Makso ir Philipseno nuomone, specifikacijų standartai notarų veikloje būtų veiksmingi tik savireguliacinės organizacijos rėmuose.

2) Tikslų standartai. Tai reiškia, kad paslaugos kokybę reguliuojama ne iš anksto, bet vėliau, nustatant, kad paslauga suteikta netinkamai, taikoma atsakomybė už atsiradusias neigiamas pasekmes (*ex post* kontrolė). Maksas ir Philipsenas teigia, kad šis standartas gali būti taikomas tik tais atvejais, kai visos paslaugos pasekmės atsiranda konkretaus vartotojo atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, kad, kaip jau buvo minėta, notarų paslaugų sektoriuje pasekmės atsiranda ne tik konkrečiam asmeniui, bet ir visai visuomenei, šis standartas nėra pats tinkamiausias.⁶⁸ Tačiau notarų veikloje jis yra taikomas – lotyniškojo notariato sistemai būdingas notarinių paslaugų draudimas.

3) Galiausiai išskiriamas veiklos standartas. Tai kokybės kontrolės įrankis dar prieš prekei ar paslaugai patenkant į rinką. Būtent veiklos standartas ir yra tai, kas anksčiau minėta prie kokybinių ribojimų pretendams, norintiems teikti notarines paslaugas.

Kaip matyti, paslaugų teikėjų skaičiaus ribojimas nėra susijęs su įprastiniais paslaugų teikimo kokybės užtikrinimo standartais.

3.1.2. Praktinė ribojimų tapti paslaugos teikėju reikšmė

Kalbant apie kokybinius reikalavimus, jie taikomi absoliučiai visose ne tik lotyniškojo notariato, bet ir daugelyje anglosaksų tradicijos notariato, kur notaro veikla neturi tokių visuotinių pasekmių, valstybėse. Pavyzdžiui, norint tapti (vienos profesijos) notaru Vokietijoje, reikia 3–6 metus atlikti notarinę praktiką,⁶⁹ išlaikyti valstybinį egzaminą.⁷⁰ Nyderlanduose reikalavimai lyginant su kitomis valstybėmis griežtesni: čia notarai turi turėti specializuotą notarinės teisės universitetinį laipsnį, atlikti 3 metų ne viso darbo laiko notarinę praktiką ir šešerius metus atlikti visą praktiką.⁷¹

Tačiau palyginimas tarp valstybių, kuriuose notarų skaičius yra fiksuotas, ir valstybių, kuriose notarų skaičius nereguliuojamas, įmanomas tik tarp Nyderlandų ir likusiųjų lotyniškojo notariato

⁶⁶ Ten pat, p. 48.

⁶⁷ Maks J. A. H., Philipsen N. J. An economic analysis of the regulation of professions. Lecture in workshop "The Regulation of Architects", Maastricht University, 2002, p. 15.

⁶⁸ Ten pat, p. 17.

⁶⁹ Schmid Ch. U. The Dutch and German Notarial Systems Compared. Centre of European Law and Politics. Prieiga per internetą: <http://www.jura.uni-bremen.de/lib/download.php?file=bb2daac9ec.pdf&filename=WP+2_2012.pdf>, p. 9.

⁷⁰ Ten pat, p. 5.

⁷¹ Ten pat, p. 14.

valstybių arba tarp Nyderlandų praktikos iki 1999 metų notarų skaičiaus liberalizavimo ir po jo. Ribojimų tapti paslaugos teikėju palyginimą apsunkina tai, kad Nyderlanduose atlikta reforma buvo kompleksinė: ji apėmė ir fiksuotų įkainių už notarų paslaugas laipsnišką panaikinimą, ir notarų skaičiaus ribojimo atsisakymą, ir draudimo reklamuotis panaikinimą.

Kalbant konkrečiai apie notarų skaičiaus pokytį, jis nebuvo toks didelis, kokį būtų galima įsivaizduoti. Nyderlanduose panaikinus fiksuotą notarų skaičių buvo sugriežtinti kokybiniai reikalavimai (iki tol buvo reikalavimas ne 6, o 3 metus atlikti visą praktiką), be to, numatytas naujas reikalavimas pateikti verslo planą, kuriame būtų atliktas rinkos tyrimas, organizacinis biuro aprašymas, rezultatų prognozė ir finansavimo planas. Verslo planą, kuris turi apimti ne mažesnę nei 3 metų laikotarpį, vertina kvalifikuotų ekspertų komitetas.⁷²

Fiksuoto notarų skaičiaus panaikinimo poveikis notarų paslaugų prieinamumui

Nyderlanduose įsigaliojus 1999 metų pakeitimui iki 2006 metų buvo pateiktas 721 verslo planas ir iš jų patvirtinti 699. Palyginimui: reformos įsigaliojimo metu Nyderlanduose buvo 1332 notariai, o jų skaičius pasiekė 1500 tik 2007 m. sausio mėnesį. Mokslininkai daro išvadą, kad fiksuoto notarų skaičiaus atsisakymas reikšmingos įtakos notarų skaičiui neturėjo. Įdomu tai, kad po reformos gerokai išaugo moterų dalis notariate – 1999 m. buvo tik 6 proc. moterų, o 2006 metais moterų proporcija išaugo daugiau nei dvigubai ir siekė 13 proc. Bendras nedidelis notarų skaičiaus didėjimas aiškinamas pernelyg griežtais reikalavimais kandidatams į notarus. Čia, panaikinus kiekybinius reikalavimus, buvo padidinti kokybiniai reikalavimai kandidatams, norintiems tapti notariais.⁷³

Per septynerių metų laikotarpį notarų skaičius šoktelėjo daugiau nei dvigubai ir 2014 m. kovo mėn. notarų skaičius Nyderlanduose buvo 3195. Kaip matyti iš žemėlapių, notariai pasiskirstę visoje valstybėje,⁷⁴ nėra koncentracijos išimtinai didžiuosiuose miestuose. Dėl šios priežasties galima preliminariai teigti, kad atsisakius *numerus clausus* notarų paslaugų prieinamumas Nyderlanduose nepablogėjo.

Svarstant fiksuoto notarų skaičiaus panaikinimo galimybes notarų paslaugų prieinamumo aspektu, vienas pirmųjų spęstinių klausimų būtų notarų veiklai geografiškai priskirtų paslaugų, pavyzdžiui, susijusių su paveldėjimo teise, atsiejimas nuo *ex ante* geografiniu kriterijumi priskirtų notarinių paslaugų teikėjų.

Fiksuoto notarų skaičiaus panaikinimo poveikis paslaugų kokybei

Atlikti tyrimai rodo, kad notarų veiklos kokybė Nyderlanduose po 1999 m. reformos pakito. Tačiau tiesioginių kokybės pokyčių sąsajų su notarų skaičiaus dereguliacija nepastebėta. 2005 metais Notarų veiklos vertinimo komisija (Hamersteino komisija) ir Nyderlandų ekonominės politikos analizės biuras vertino Nyderlandų 1999 m. Notariato įstatymo poveikį. Komisijos ir biuro rezultatai skiriasi: komisija pastebėjo, kad padidėjo konkurencija tarp notarų, jie tapo labiau orientuoti į kainą, pradėjo daugiau naudotis inovacijomis, tačiau nepastebėta, kad būtų nukentėjusi paslaugų kokybė ar profesinis integralumas.⁷⁵ Tačiau biuras, tyrinėjęs notarų paslaugų kokybę, išvelgė didesnę klientų nepasitenkinimą: pastebėta, kad notariai klientams skiria mažiau laiko, tapo mažiau draugiški. Šis pastebėjimas aktualesnis bendrai vertinant fiksuoto notarų skaičiaus panaikinimą kartu su nustatytų įkainių atsisakymu: panaikinus tik fiksuotą notarų skaičių ir palikus kainų reguliaciją tikėtina, kad notariai norės patraukti klientų dėmesį pastariesiems pastebėjimais būdais. O štai dereguliacijos kainas už notarines paslaugas, malonus dėmesys klientams (kokybiškas aptarnavimas) gali nulemti didesnę kainą.

Fiksuoto notarų skaičiaus panaikinimo poveikis paslaugų kainai

Fiksuoto notarų skaičiaus panaikinimas, paliekant fiksuotus įkainius už teikiamas paslaugas, savaime negali daryti įtakos notarų paslaugų kainoms (bet kuriuo atveju kainos yra fiksuotos). Teoriškai įmanomi du momentai: pirma, tikėtina, kad notaras, jausdamas konkurenciją, ne taip intensyviai norės

⁷² Ten pat, p. 14.

⁷³ *Verstappen L.* Word of Welcome: The Dutch Situation on Regulation of Notaries. 2009 Legal Research Network Conference on *European dimensions to national law*, Ghent. Prieiga per internetą: <<http://legalresearchnetwork.eu/wp-content/uploads/2012/02/Verstappen.pdf>>, p. 5.

⁷⁴ Informacija iš Europos notarų direktorijos. Prieiga per internetą: <<http://www.notaries-directory.eu/>>.

⁷⁵ *Van den Bergh R., Montangie Y.* Competition in Professional Services Markets: Are Latin Notaries Different // *Simple*, 40/05. Prieiga per internetą: <http://notaidettimenchetti.it/dettimenchetti/Rassegna_stampata_files/040_Van_den_Bergh_Yves_Montangie.pdf>.

išiūlyti daugiau paslaugų, negu reikia, t. y. moralinis pavojus tokiu atveju būtų neutralizuotas. Antra, imanoma atvirkštinė situacija: esant klientų trūkumui ir asmenims retai kreipiantis į notarą, pastarasis gali būti suinteresuotas kuo daugiau išiūlyti klientui, kuris pas jį greičiausiai niekada nebegrįš.

3.2. Argumentai dėl įkainių už notarų paslaugas reguliavimo

3.2.1. Įkainių reguliavimo principai ir modeliai

Europos Sąjungos valstybėse plačiai paplitusi praktika skaičiuoti notaro atlyginimo dydį atsižvelgiant į sandorio vertę, jeigu ta vertė yra pakankamai aiški (pvz., nekilnojamojo turto pirkimo ir pardavimo atveju). Rinkliava gali būti skaičiuojama dvejopai – numatant fiksuotą atlygį už tam tikros vertės sandorius arba nustatant procentą nuo sandorio vertės. Be to, imanomas ir mišrus variantas, kai notarų atlyginimas skaičiuojamas remiantis ir fiksuotu, ir procentiniu dydžiu. Notaro atlyginimo skaičiavimas nustatant procentą nuo sandorio vertės (kitaiip dar vadinamas proporciniu) plačiai paplitęs Europos Sąjungos valstybių praktikoje ir naudojamas tais atvejais, kai sandorio vertė yra pakankamai aiški. Nepaisant to, tokiose valstybėse lygiagrečiai egzistuoja ir fiksuoti mokesčiai už tam tikras notarines paslaugas (ypač tais atvejais, kai pinigine sandorio vertė nėra pakankamai aiški). Dar kitose valstybėse numatyti tik fiksuoto dydžio mokesčiai už notarų paslaugas.

Praktiškai visose Europos Sąjungos šalyse, bent tam tikrais (visų pirma daikto pirkimo ir pardavimo) atvejais, mokestis už notaro paslaugas apskaičiuojamas atsižvelgiant į sandorio vertę. Daugeliu atveju tai vertinama kaip savaime suprantamas dalykas ir šio pasirinkimo net nebandoma kaip nors argumentuoti. Teoriškai galima išskirti kelis argumentus.

Visų pirma rėmimasis sandorio verte valstybei sudaro sąlygas vykdyti tam tikrą socialinę politiką notarinių paslaugų rinkoje. Juk jei notarinio mokesčio susiejimas su notaro patiriamomis išlaidomis būtų teisingiausias sprendimas laisvosios rinkos požiūriu, tai mokesčio dydžio atsiejimas nuo atitinkamų išlaidų leidžia kištis į šią rinką ir faktiškai perskirstyti paslaugas gaunančių asmenų sumokėtus mokesčius. Turint omenyje, kad notarinius veiksmus, susijusius su brangiu turtu, paprastai atlieka labiau pasiturintys žmonės (sykiu galioja bendra taisyklė, kad su kuo vertingesniu turtu siejamas notarinis veiksmas, tuo geresnė notarinio veiksmo atlikimu suinteresuoto asmens turtinė padėtis), jų sumokėtų mokesčių sąskaita galima netiesiogiai dotuoti tokius notarinius veiksmus, kurie daugiau ar mažiau vienodai reikalingi visų socialinių grupių asmenims (dokumentų kopijų ar išrašų patvirtinimas, testamentų parengimas bei tvirtinimas ir pan.).

Kaip papildomas argumentas gali būti nurodyta ir ta aplinkybė, kad mokesčio dydį susiejus su turtinio intereso verte nėra būtinybės mokesčių dydį pritaikyti prie infliacijos keliamų pokyčių. Juk tokiu atveju kylant kainoms (kartu ir įvairių su notarinais veiksmais susijusių dalykų vertei) automatiškai kyla ir mokesčiai. Be to, notarų civilinės atsakomybės draudimas yra susijęs su sandorio verte.

Kalbant apie fiksuotą notaro atlyginimo dydį, siejamą su sandorio verte, kaip vienas akivaizdesnių pranašumų nurodoma tai, esą minimalus notarinio mokesčio dydis užtikrina adekvatų notaro sąnaudų atlyginimą ir notaro teikiamų paslaugų kokybę, o maksimalus dydis apsaugo vartotojus nuo pernelyg didelių (t. y. atsižvelgiant į darbo trukmę bei kokybę neadekvačių) mokesčių už notarines paslaugas.

Tačiau tikslumo dėlei reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad kai kalbame apie minimalaus ir / ar maksimalaus mokesčio už notarines paslaugas dydžio nustatymą, tai jau nebebus su sandorio verte susijęs mokestis. Jo esmė kaip tik priešinga – kokia menka bebūtų sandorio vertė, mokestis turi kompensuoti bent minimalias sąnaudas ir, atvirkščiai, kokia didelė bebūtų sandorio vertė, mokestis neturi sudaryti sąlygų notarui gauti sąnaudoms akivaizdžiai neadekvatų atlyginimą. Taigi, griežtąja atitinkamos sistemos prasme minimalus ir maksimalus fiksuotas mokestis apskritai neturėtų būti siejamas su sandorio verte.

Kalbant apie notarinio mokesčio dydžio susiejimą su procentine sandorio verte (procentinės sandorio vertės principo taikymą), yra gerokai daugiau ir, atrodo, svaresnių argumentų „už“.

Visų pirma, taikant šį principą teisingiau nustatomas mokesčio dydis. Žinoma, šis argumentas sąlyginis tuo požiūriu, kad vadovaujantis tam tikra etine pozicija mokesčio už notarinius veiksmus susiejimas su sandorio verte apskritai nėra teisingas (nes ignoruoja tiek notaro patirtas sąnaudas, tiek ir

individualias atitinkamo notarinio veiksmo atlikimo siekiančių asmenų savybes, paties notariškai tvirtinamo sandorio sudarymo priežastis, *etc.*).

Tačiau jei jau sistema grindžiama sandorio verte, procentinio atlyginimo dydžio sistema leidžia tiksliau atsižvelgti į sandorio vertę, kadangi mokesčio dydis skaičiuojamas imant procentą nuo sandorio vertės, o esant fiksuoto dydžio sistemai vienodo dydžio mokesstis imamas už sandorius, kurių vertė skirtinga (tokia situacija susidaro todėl, kad fiksuotas mokesčio dydis paprastai nustatomas visų sandorių, patenkančių į nustatytas vertės „žirkles“, atžvilgiu).

Antra, šio principo taikymas sietinas su aiškesnėmis ir skaidresnėmis taisyklėmis (nes išlaikoma tiesioginė ir tolygi sąsaja su notarinio veiksmo objektu esančio turtinio intereso verte). Fiksuoto mokesčio dydžio atveju kyla papildoma abejonė dėl laiptelio aukščio pagrindimo (juk kuo didesnis skirtumas tarp apatinės ir viršutinės ribos, tuo sudėtingiau jį argumentuoti), o prie procentinės sistemos efekto artinantis laiptelių „sutankinimas“ būtų neekonomiškas reguliavimo technikos požiūriu.

Trečia, procentinės sandorio vertės principas logiškesnis tuo požiūriu, kad pagal savo prigimtį labiau tinka notaro patiriamoms sąnaudoms kompensuoti: tolygų mokesčio susiejimą su sandorio verte įmanoma pagrįsti kad ir civilinės atsakomybės draudimo sąnaudomis, o štai fiksuoto mokesčio atveju laiptelių aukštis (bent jau ES šalių praktikoje) niekada neturi aiškaus ir proporcingo ryšio su notaro patiriamomis sąnaudomis (išskyrus minėtą specifinį minimalaus fiksuoto tarifo atvejį, vargu ar realiai galėtų turėti).

Reziumuojant galima pasakyti, kad notarinio mokesčio susiejimo su sandorio verte atveju fiksuotas („laiptų“ arba „žirklių“ principu grindžiamas) mokesčio dydis neturi iš esmės jokių pranašumų lyginant su procentiniu (su sandorio verte tolygiai susietu) mokesčio dydžiu. O štai procentinės sandorio vertės principo taikymas mokesčiui apskaičiuoti turi šiuos ypatumus: taikant šį principą teisingiau nustatomas mokesčio dydis; šio principo taikymas sietinas su aiškesnėmis ir skaidresnėmis taisyklėmis; taikant šį principą užtikrinamas tolygesnis mokesčio dydžio susiejimas su notaro patiriamomis sąnaudomis (visų pirma civilinės atsakomybės draudimo aspektu). Kadangi Europoje šis principas yra vyraujantis, juo pagrįstas modelis laikytinas labiausiai pasiteisinusiu praktiniu požiūriu.⁷⁶

3.2.2. Fiksuotų įkainių už notarų paslaugas atsisakymo galimybės

Fiksuotų įkainių už notarų paslaugas atsisakymo galimybės yra įvairios: vieni momentai aktualūs kalbant apie maksimalaus įkainio naudą ar žalą, kiti argumentai tampa svarbūs tik tais atvejais, kai egzistuoja papildomos aplinkybės (pvz., neribojamas notarų skaičius). Dėl šios priežasties argumentai už ir prieš įkainių reguliavimą bus pateikti kartu įvertinant šias galimybes jas siejant su fiksuoto notarų skaičiaus panaikinimu ir išlaikant nustatytą notarų skaičių.

Prisimenant universalius notarų veiklos reguliavimo poreikio argumentus, notarų veiklos reguliavimo reikia siekiant išvengti netinkamo vartotojų pasirinkimo dėl informacijos asimetrijos. Atsižvelgiant į tai, kad vartotojas neturi jokios informacijos apie suteikiamos teisinės paslaugos kokybę, natūralu, kad klientas rinksis pigesnę paslaugą. Dėl tokios priežasties, esant neribotam notarų skaičiui, kaip jau buvo minėta, kyla pavojus, kad kokybiškų ir brangesnių paslaugų teikėjai bus pašalinti iš rinkos ir liks tik nekokybiškas paslaugas teikiantys notari. Tačiau tuo atveju, jeigu notarų skaičius ribotas, kokybiškos paslaugos iš rinkos nedings, tačiau tikėtina, kad jas teikiantys notari turės mažiau užsakymų.

Notarų įkainių reguliavimas reiškia ne tik minimalių, bet ir maksimalių įkainių nustatymą. Maksimalių įkainių įvedimas užkerta kelią moraliniam pavojui – t. y. tikimybei, kad paslaugos teikėjai dirbtinai užkels kainas teikdami daugiau nei reikia paslaugų arba didesnės nei reikia kokybės paslaugų. Tačiau toks pavojus egzistuoja tik tose notariato sistemose, kuriose yra fiksuotas paslaugų teikėjų skaičius. Esant konkurencijai, notari nebūtų suinteresuoti didinti paslaugų kainą, kai konkurentas gali pasiūlyti paslaugą atlikti pigiau.

Van den Bergho ir Montangie teigimu, tikėtina, kad notarų įkainių reguliavimo panaikinimas kartu su fiksuoto notarų skaičiaus atsisakymu skatintų notarus veikti efektyviau: už tas pačias sąnaudas teikti

⁷⁶ 3.2.1 poskyris parengtas remiantis informacija, surinkta atliekant tyrimą: *Garalevičius Z., Kavoliūnaitė E., Lankauskas M., Ragauskas P.* Atlyginimo už notarų teikiamas paslaugas dydžio nustatymo principai ir modeliai Europos Sąjungos valstybėse narėse. Vilnius: Teisės institutas, 2007. Tyrime pateikiama informacija apie įvairias atskirose ES valstybėse narėse egzistuojančias atlyginimo už notarų teikiamas paslaugas dydžio nustatymo sistemas. Tyrimo medžiaga neskelbta viešai, ją galima gauti parašius el. adresu egle.kavoliunaite@teise.org.

ne prastesnės kokybės paslaugas. Tai susiję su profesijos atstovų neužsibuvimu vietoje: kvalifikacijos kėlimu, naujausių informacinių technologijų naudojimu ir pan.⁷⁷ Šis argumentas liktų aktualus net ir neatsisakius fiksuoto notarų skaičiaus: tik tuo atveju, jei notarai turėtų labai daug darbų ir realiai jų skaičius būtų per mažas, jie būtų nesuinteresuoti prisitraukti daugiau klientų. Tai taip pat paskatintų klientus prisitraukti ir jiems pastebimu būdu: draugišku elgesiu, puodelio kavos pasiūlymu ir pan.

Tiek maksimalių, tiek rekomendacinių kainų nustatymas tikėtinai turi tas pačias pasekmes: tai palengvina notarams suderinti savo kainas ir nusistatyti įkainius, kurie yra maksimalūs ar rekomenduotini kaip maksimalūs.⁷⁸

Vienu argumentu prieš fiksuotų įkainių atsisakymą buvo įvardyta tai, kad visą rinką gali užimti pigesnių nekokybiškų paslaugų teikimas dėl informacijos asimetrijos. Reikia pastebėti, kad tokio pavojaus neišspręstų prieš tai apibūdintas fiksuotų, arba „žirklinių“, įkainių nustatymas: žemesnioji kainos riba neužtikrins, kad teikiama paslauga yra pakankamos kokybės. Be to, informacijos asimetrija yra potencialiai aktuali problema ir esant fiksuotam įkainiui už notarines paslaugas, o ypač ši problema aktuali kartu esant fiksuotam notarų skaičiui: dėl to, kad nauji, kokybiškesnes paslaugas teikiantys notarai negali ateiti į rinką, esami ir savo darbo vieta užtikrinti notarai, kuriems įkainių dydis yra garantuotas valstybės, gali būti nesuinteresuoti teikti aukščiausios įmanomos kokybės notarines paslaugas.

3.2.3. Fiksuotų įkainių už notarų paslaugas atsisakymo poveikis

Kaip jau buvo minėta, iš lotyniškojo notariato tradiciją palaikančių valstybių tik Nyderlanduose buvo padaryta reforma, kuria panaikintas fiksuotas notarų skaičius, atsisakyta notarų paslaugų įkainių reguliavimo ir leista notarams reklamuotis. Įkainių dereguliavimo rezultatas aiškiai pasimatė praktikoje, tačiau išlieka klausimas, kiek Nyderlandų pavyzdys yra aktualus kitoms valstybėms, kuriose iki reformavimo nustatyti įkainiai buvo gerokai didesni arba gerokai mažesni. Nyderlandų įkainių kaitos pavyzdys greičiausiai aktualus tik patiems Nyderlandams, o kitose šalyse gali būti teoriškai pristatomas kaip iliustracija, kadangi tikėtini pokyčiai labai daug priklauso nuo konkrečios valstybės struktūros ir reguliavimo.

Nyderlanduose liberalizuojant notarų rinką, buvo tikimasi, kad konkurencija sumažins įkainius, diferencijuos paslaugas ir jų įkainius bei pagerins notarinių paslaugų kokybę ir prieinamumą^{79, 80}.

Fiksuotų notarų paslaugų įkainių panaikinimo poveikis paslaugų prieinamumui

Nepanaikinus fiksuoto notarų skaičiaus, įkainių reguliavimo atsisakymas notarų paslaugų prieinamumui tik teoriškai gali sukelti sunkumų tuo atveju, jeigu bus sudėtingiau pasiekti notarą, teikiantį pigesnes paslaugas, dėl, viena vertus, tolimesnio atstumo nei brangesnes paslaugas teikiantį notarą, antra vertus, dėl ilgesnio laiko, kurį tenka laukti norint gauti pigesnes paslaugas. Valstybių praktikose atvejo, kai buvo atsisakyta tik fiksuotų notarų įkainių, neatsisakant nustatyto skaičiaus, nebuvo, dėl to praktinių tokio veiksmo pavyzdžių nėra. Tiesa, reikėtų paminėti, kad ir po reformos Nyderlanduose numatyta galimybė įsikišti į notarų paslaugų įkainių reguliavimą tais atvejais, kai būtina garantuoti notarinių paslaugų prieinamumą. Ši nuostata suteikia teisingumo ministrui teisę įsikišti tais atvejais, kai mokesčiai už notarines paslaugas pasidaro pernelyg dideli.

Fiksuotų įkainių už notarų teikiamas paslaugas atsisakymo poveikis paslaugų kokybei

Buvo baiminamasi, kad fiksuotų notarų įkainių atsisakymas Nyderlanduose dėl informacijos asimetrijos pablogins paslaugų kokybę, kai brangesnes ir kokybiškesnes paslaugas teikiantys notarai bus išstumti iš rinkos. Kaip jau buvo minėta, praėjus keleriems metams po reformos, jos poveikį vertino dvi institucijos – Hamersteino komisija ir Nyderlandų ekonominės politikos analizės biuras. Hamersteino

⁷⁷ Van den Bergh R., Montangie Y. Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Competition and Regulation Institute (ECRI). ECRi-report 0604, 2006, p. 57.

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Shaw G. Notaries – A Profession between State and Market. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation Mouvement Jeune Notariat held in San Francisco, 18-24 November 2007, p. 4.

⁸⁰ Verstappen L. Word of Welcome: The Dutch Situation on Regulation of Notaries. 2009 Legal Research Network Conference on *European dimensions to national law*, Ghent. Prieiga per internetą: <<http://legalresearchnetwork.eu/wp-content/uploads/2012/02/Verstappen.pdf>>, p. 2.

komisija nepastebėjo jokios neigiamos dereguliacinio įtakos paslaugų kokybei. Buvo tirtos ir paslaugos, teikiamos ypač žemomis kainomis, tačiau nenustatyta, kad jų kokybė būtų blogesnė. Tačiau biuro tyrimo rezultatai parodė, kad, lyginant 1995 ir 2003 metus, pastaraisiais metais buvo daugiau taisyčių žemės registre. Dėl to biuro išvada buvo priešinga – reforma pablogino teikiamų notarinių paslaugų kokybę. Šie išvadų prieštaravimai paaiškinami tuo, kad komisija tyrė to paties laikotarpio brangių ir pigių paslaugų kokybę, o biuras tyrė visų teikiamų paslaugų skirtingais laikotarpiais kokybę.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, biuras nustatė, kad pablogėjo bendravimas su klientais – šie skundėsi, kad notariai tapo mažiau draugiški, mažiau laiko skyrė konsultavimui, mažiau laiko užtrukdavo atlikdami notarinius veiksmus. O komisijos tyrime buvo pastebėta, kad didelių komercinių klientų pasitenkinimas bendravimu su notariais padidėjo. Tą galima paaiškinti tuo, kad notariai visais įmanomais būdais siekia pritraukti pelningų klientų.⁸¹

Fiksuotų įkainių už notarų paslaugas atsisakymo poveikis paslaugų kainai

Kaip buvo minėta, vienas iš kainų reguliacinio argumentų – socialinė funkcija, kai notarinių veiksmų kaina kryžmiškai subsidijuojama, t. y. už mažus sandorius, kurie užima daug laiko ir išteklių, kaina yra mažesnė už savikainą, tačiau šias išlaidas padengia didesni įkainiai už stambius komercinius sandorius. Nyderlanduose buvo baiminamasi didelio kainų diferencijavimo atsisakius fiksuotų įkainių. Dėl šios priežasties reforma vyko palaipsniui, tačiau nuo 2003 metų liepos visų notarų teikiamų paslaugų dydis nėra reglamentuojamas, išskyrus minėtą išimtį dėl paslaugų prieinamumo užtikrinimo ir dar vienu atveju – apskaičiuojant atlyginimą už notarines paslaugas šeimos teisės srityje. Šiuo atveju numatytas maksimalus mokesčio dydis, tačiau toks sumažintas tarifas taikomas tik tais atvejais, jeigu kliento pajamos neviršija tam tikro nustatyto dydžio.⁸²

Įvykdžius reformą pastebėta, kad gerokai išaugo notarinių paslaugų tvirtinant šeimos sandorius įkainiai, nors nustatyta, kad paslaugų kokybė išliko nepakitusi. 2005 metais, lyginant su 1999 metais, testamentinio tvirtinimo įkainis beveik padvigubėjo, o vedybų sutarties patvirtinimo kaina išaugo 60 procentų, partnerystės sutarties tvirtinimas – 39 procentais. Tokiam kainų padidėjimui paaiškinti buvo iškeltos dvi hipotezės. Pirmą, šeimos sandorių kaina galėjo padidėti dėl pirmiau minėto kryžmiško subsidijavimo atsisakymo arba, antra, kaina galėjo būti dirbtinai padidinta. Šiuo tikslu atliktas tyrimas parodė, kad įkainiai už paslaugas šeimos bylose padidėjo todėl, kad atokesnėse vietovėse, kur vyrauja šeimos sandoriai, notariai neturi iš kokių lėšų subsidijuoti šių sandorių tvirtinimą, dėl to kaina padidėjo. Tuo pat metu stambių verslo sandorių kaina sumažėjo maždaug 30 procentų. Tai taip pat prisideda prie paaiškinimo, kad šių sandorių tvirtinimas gerokai viršija savikainą (už ką buvo galima kryžmiškai subsidijuoti šeimos sandorių tvirtinimo sąnaudas).⁸³

Nyderlandų patirtis rodo, kad šioje valstybėje fiksuotų notarų paslaugų įkainių atsisakymas lėmė mažos vertės sandorių (šeimos sandorių) įkainių padidėjimą iki 50 proc. bei stambių verslo sandorių įkainių sumažėjimą maždaug 30 proc. Remiantis tuo galima numanyti, kad ir kitoms įkainių dereguliaciniam ketinančioms numatyti valstybėms nusimato panaši tendencija: turėtų atpigti paslaugos, kurių savikaina yra maža, ir pabrangti tos paslaugos, kurių įkainiai gerokai viršija faktines jų teikimo sąnaudas. Tačiau konkretūs skaičiai priklauso nuo šiuo metu egzistuojančių įkainių, tvirtinamų sandorių skaičiaus ir kitų aplinkybių.

⁸¹ Van den Bergh R., Montangie Y. Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Competition and Regulation Institute (ECRI). ECRI-report 0604, 2006, p. 71–72; Van den Bergh R., Montangie Y. Competition in Professional Services Markets: Are Latin Notaries Different // Simple, 40/05. Prieiga per internetą: <http://notaidettimenchetti.it/dettimenchetti/Rassegna_stamp_files/040_Van_den_Bergh_Yves_Montangie.pdf>, p. 14.

⁸² Dalmijn V. A. Policy adviser Judicial System Department. Directorate General for the Administration of Justice and Law Enforcement. Ministry of Justice. Atsakymas į Teisės instituto 2007 m. rugpjūčio 20 d. paklausimą.

⁸³ Schmid Ch. U. The Dutch and German Notarial Systems Compared. Centre of European Law and Politics. Prieiga per internetą: <http://www.jura.uni-bremen.de/lib/download.php?file=bb2daac9ec.pdf&filename=WP+2_2012.pdf>. Verstappen L. Word of Welcome: The Dutch Situation on Regulation of Notaries. 2009 Legal Research Network Conference on *European dimensions to national law*, Ghent. Prieiga per internetą: <<http://legalresearchnetwork.eu/wp-content/uploads/2012/02/Verstappen.pdf>>, p. 18

3.3. Notarų paslaugų reklamavimo galimybės

Nepaisant to, kad Europos Komisija ne kartą nurodė, kad reklama turi būti leidžiama kaip teisėta konkurencijos priemonė, kai ji grindžiama patikima ir reprezentatyvia informacija, tam tikri reklamos ribojimai vis dar būdingi profesionalių paslaugų teikimo srityje. Pavyzdžiui, beveik visoje Europoje numatytas draudimas reklamuotis medikams. Kitoms profesijoms būdingas draudimas reklamuotis per tam tikras žiniasklaidos priemones (pvz., televizija), reklamuoti tam tikras paslaugų rūšis arba naudoti lyginamąją reklamą.⁸⁴ Draudimas notarams reklamuotis numatytas dar 1803 metų Prancūzijos notariato organizavimo įstatyme, jis išliko iš esmės visose lotyniškojo notariato valstybėse, išskyrus Nyderlandus.

3.3.1. Teoriniai notarų paslaugų reklamavimo draudimo aspektai

Notarų veiklos reklamos ribojimas pirmiausia grindžiamas informacijos asimetrija tarp paslaugų teikėjų ir vartotojų. Kadangi vartotojas nežinos, ar išties reklamuojamos paslaugos yra tokios geros, kaip nurodoma, siekiant apsaugoti vartotoją nuo apgaulės, reklama yra draudžiama.

Antra, tais atvejais, jeigu notarų paslaugų įkainiai būtų nereguliuojami, reklamos ribojimas leistų sumažinti netinkamą vartotojų pasirinkimą, kuris vestų prie kainų konkurencijos. Vartotojai rinkęsi paslaugas ne pagal jų kokybę (kurios jie nežino), o pagal reklamos teikiamą informaciją. Tokiu būdu rinkoje didžiausią tikimybę išlikti turėtų tik daugiausia besireklamuojantys notariai.

Galiausiai, teorijoje galima rasti notarų paslaugų reklamos ribojimą pagrindžiantį argumentą, kad reklamos ribojimu siekiama išsaugoti profesijos „orumą“ ir profesionalų integralumą bei nepriklausomybę.⁸⁵

Taip pat pateikiama argumentų, pagrindžiančių leidimo reklamuotis poreikį. Pirmia, ignoruojant informacijos asimetrijos egzistavimą, vartotojai yra geriau informuoti apie siūlomas paslaugas. Be to, reklama gali leisti sutaupyti laiką, kurį vartotojai sugaišta ieškodami informacijos apie teikiamas paslaugas. Antra, paslaugas teikiant konkurencinėje aplinkoje, reklama didina konkurenciją, taip mažindama paslaugų kainą. Trečia, atsikertant į oponentų kritiką dėl to, kad bus reklamuojamos žemesnės kokybės prekės, teigiama, kad tais atvejais, kai reklama neklaidinanti ir nemelaginga, ji nepadaro jokios žalos vartotojams. Be to, leidžiant reklamuoti kainas, vartotojai gali suprasti, kad mažesnės kainos paslaugos reiškia žemesnę kokybę, o brangesnės paslaugos yra kokybiškesnės.⁸⁶

3.3.2. Praktinė notarinių paslaugų reklamos draudimo reikšmė

Praktinis reklamos draudimo poveikis paslaugų prieinamumui

Atskirai praktinis reklamos draudimo poveikis notarinių paslaugų prieinamumui mokslinėje literatūroje išsamiai nebuvo tyrinėtas. Tačiau galima pastebėti, kad draudimo reklamuotis panaikinimas tikėtinai sukeltų jau minėtas pasekmes – esant reklamos galimybei, vartotojai galėtų greičiau susirasti jiems prieinamiausią notarinių paslaugų teikėją.

Praktinis reklamos draudimo poveikis paslaugų kokybei

Kai kurie mokslininkai pastebi, kad teisinių paslaugų dereguliacijos kritikai teigia, jog, paslaugų teikėjams suteikus galimybę reklamuotis, jų paslaugų kokybė blogėja.⁸⁷ Teisinių (ne tik notarinių) paslaugų reklamą analizavę Gene W. Murdockas ir Johnas White'as, vertindami teisinių paslaugų kokybę pagal teisėjų ir kitų teisininkų vertinimus, padarė išvadą, kad didesnis reklamos naudojimas susijęs su žemesnės kokybės paslaugų teikimu.⁸⁸

Tačiau nemažai autorių, analizavusių reklamos leidimo ir draudimo įtaką konkrečiai notarų paslaugų kokybei, negalėjo padaryti vienareikšmių išvadų.⁸⁹

⁸⁴ Van den Bergh R., Montangie Y. Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Competition and Regulation Institute (ECRI). ECRi-report 0604, 2006, p. 60.

⁸⁵ Ten pat, p. 62.

⁸⁶ Ten pat, p. 60–63.

⁸⁷ Stephen H. F. Lawyers, Markets and Regulation. Edward Elgar Publishing Ltd., 2013, p. 28.

⁸⁸ Murdock G. W., White J. Does Legal Service Advertising Serve the Public's Interest? A study of lawyer ratings and advertising practices // Journal of Consumer Policy, 1985, 8 (2), p. 153–165.

⁸⁹ Van den Bergh R., Montangie Y. Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Competition and Regulation Institute (ECRI). ECRi-report 0604, 2006, p. 66.

Praktinis reklamos draudimo poveikis paslaugų kainai

Atlikti tyrimai tiek teisinių, tiek kitų profesionalių paslaugų teikimo srityje perša nuomonę, kad leidimas reklamuoti kainas padidina konkurenciją, ir tai lemia bendrą kainų lygio sumažėjimą.⁹⁰ Tačiau visiškai kitokia išvada buvo prieita lyginant sveikatos sektoriaus reklamos įtaką paslaugų kainoms. Nustatyta, kad besireklamuojantys gydytojai paslaugas teikia brangiau, kadangi išlaidos reklamai įskaičiuojamos į paslaugų teikimo sąnaudas.⁹¹ Atsižvelgiant į kontroversiškus tyrimų rezultatus ir įvertinus teiktinų paslaugų sričių specifiką galima kelti prielaidą, kad tose rinkose, kur egzistuoja ribotas paslaugų teikėjų ratas, tikėtina, kad reklamos naudojimas gali lemti kainų padidėjimą, o štai rinkose, kur yra visiškai neribotas paslaugų teikėjų ratas, reklamavimosi galimybės gali skatinti didesnę konkurenciją, ir tokiu atveju paslaugų kainos gali sumažėti.

---

⁹⁰ *Stephen H. F. Lawyers, Markets and Regulation.* Edward Elgar Publishing Ltd., 2013, p. 27–28.

⁹¹ *Rizzo J. A. and Zeckhauser R. J. Advertising and the Price, Quantity and Quality of Primary Physician Service // Journal of Human Resources,* 1992, 28.

IV. IŠVADOS

1. Anglosaksų ir lotyniškasis notariatas skiriasi daugeliu sričių: kalbant apie kvalifikacinius reikalavimus notarams, notarų skyrimą, jų funkcijas, veiklos principus ir t. t. Tačiau šie skirtumai visų pirma atsiranda dėl skirtingo notariato paskirties suvokimo – anglosaksų tradicijos notariato sistemoje laikomasi nuomonės, kad už savo sandorių patikimumą atsako pats asmuo, t. y. remiamasi individualios atsakomybės idėja, čia notaro funkcija yra tik užtikrinti, kad buvo atliktas tam tikras veiksmas ar įvyko tam tikras įvykis, o lotyniškosios tradicijos notariato sistema grindžiama prevencinio teisingumo idėja, iš kurios kyla valstybės atsakomybė už teisinį tikrumą ir sandorių patikimumą.

2. Vienas dažniausiai naudojamų argumentų prieš lotyniškosios tradicijos notariato dereguliavimą – jo tradicinės ištakos. Tačiau, paanalizavus lotyniškojo notariato valstybių praktiką, matyti, kad ši sistema nėra vienalytė, skiriasi ir reikalavimai notarams, ir įkainių nustatymo metodikos, ir monopolinių funkcijų apimtis, ir t. t. Nyderlandų notariatas, laikomas lotyniškosios notariato tradicijos dalimi, visiškai dereguluotas. Atsižvelgiant į tai, tradicijos argumentas netenka prasmės tose valstybėse, kur notariatas įsteigtas sąlygiškai neseniai arba kur jis buvo iš esmės reformuotas.

3. Vertinti lotyniškojo notariato liberalizavimą pateisinančius ar nepateisinančius tyrimus sudėtinga dėl empirinių duomenų trūkumo. Galima pastebėti, kad atliktų tyrimų rezultatai priklauso nuo tyrėjų ar užsakovų ideologinės pozicijos notariato atžvilgiu. Antai Europos Komisijos užsakyti tyrimai pasisako už notarų veiklos dereguliavimą, o pačių notarų ar su jais susijusių tyrėjų tyrimuose kaip tik teigiama, kad notariato liberalizuoti nereikėtų. Visgi, apibendrinant ir bandant suderinti atliktų tyrimų rezultatus, galima išskirti kelis pastebėjimus. Pirma, ne visos profesinio reguliavimo nuostatos yra nereikalingos. Antra, būtina gauti išsamius, reikšmingus empirinius duomenis. Trečia, svarbu kritiškai įvertinti neobjektyvią apibendrintą kritiką teikiant pastebėjimus apie profesijų reguliavimą tam tikruose kontekstuose.

4. Europos Komisija reiškia norą liberalizuoti profesines paslaugas, taip pat ir notarines, ir tą nuolat siekia įvirtinti teisės aktais. Komisijos išreikšta politinė vizija, kaip laisvųjų profesijų reguliavimas turėtų būti suderintas su vientisos rinkos veikimu, grindžiama proporcingumo testu: kiekviena valstybė turi peržiūrėti savo laisvųjų profesijų reguliavimą ir panaikinti tuos konkurencinius ribojimus, kurie yra neproporcingi laisvosios rinkos siekiui.

5. Analizuodamas notarų veiklos reguliavimo atitiktį pirminiems ES dokumentams 2011 m. gegužės 24 d. byloje Europos Teisingumo Teismas nusprendė, kad pilietybės reikalavimas negali būti nustatomas notarams Europos Sąjungoje ir kad notariatai, vykdydami Teismo apsvaistytas funkcijas, „nevykdo viešosios valdžios funkcijų“, kaip tai apibrėžta EB sutarties ex 45 straipsnyje (SESV 51 straipsnyje). Teismas akcentavo, kad vienos valstybės narės piliečiams pripažįstama laisvė įsisteigti kitos valstybės narės teritorijoje reiškia, be kita ko, teisę imtis savarankiškai dirbančių asmenų veiklos ir ja verstis tomis pačiomis sąlygomis, kurios įsisteigimo valstybės narės teisės aktuose nustatytos jos pačios piliečiams.

6. Nors Europos Komisija aktyviai siekė, kad notarų veikla patektų į Direktyvos 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo reguliavimo sritį, tačiau 2013 m. gruodžio mėn. priėmus ją keičiančią Direktyvą 2013/55/ES paaiškėjo, kad šių dviejų direktyvų nuostatos nebus taikomos notarų atžvilgiu. Notarams taip pat netaikoma Direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje. Tai leidžia manyti, kad notarų veikloje gali būti taikomos kitokios taisyklės nei paslaugų teikėjams, susijusios su laisvu paslaugų judėjimu ES.

7. Teorijoje teigiama, kad lotyniškojo notariato profesijos reguliavimas reikalingas tam, kad pašalintų trūkumus, kuriuos šioje srityje sukurtų laisvoji rinka. Argumentuojant šios profesijos, lyginant su kitų paslaugų rinka, specifikos nulemtą reguliavimo poreikį, minimos šiai profesijai būdingos informacijos asimetrijos, nepalankaus pasirinkimo ir moralinio pavojaus problemos bei notariato nauda ne tik sandorių šalims, bet apskritai visuomenei.

8. Išanalizavus galimybes panaikinti notarų skaičiaus fiksavimą, daroma prielaida, kad, esant kokybiniam notarinės veiklos užtikrinimo standartams, kiekybiniai (notarų skaičiaus ribojimas) standartai yra nebūtinai siekiant išlaikyti paslaugų kokybę. Notarų skaičiaus nustatymo panaikinimas, išlaikant fiksuotas kainas, gali neturėti neigiamos įtakos nei paslaugų kokybei, nei kainai.

9. Įkainių už notarines paslaugas reformavimo galimybes vertinti sudėtingiau, kadangi jų poveikis priklauso nuo to, kiek nustatyti įkainiai atitinka rinkos kainą, kuri priklauso nuo daugelio veiksnių: paklausos struktūros (funkcijų monopolijos, notarinių veiksnių privalomumo ir sandorių skaičiaus), paslaugų teikėjų skaičiaus ir t. t. Lotyniškosios tradicijos notariate egzistuoja tik vienas kainų dereguliavimo pavyzdys, kai Nyderlanduose, nereguliuojant įkainių, smulkių sandorių tvirtinimas pabrango apie 50 proc., o stambių sandorių – atpigo apie 30 proc. Panašių tendencijų galima tikėtis ir kitose šalyse, kuriose notarų veiklos įkainių ir faktinės rinkos kainos už šiuos veiksmus santykis yra panašus, bet ne visose valstybėse.

10. Reklamos draudimo panaikinimo poveikis notarinių paslaugų kainai, kokybei ir prieinamumui taip pat nėra akivaizdus. Viena vertus, remiantis Gene W. Murdocko ir Johno White'o atliktu tyrimu, teisinių paslaugų rinkoje didesnė reklama susijusi su prastesne paslaugų kokybe. Tačiau esant ribotai paklausai didesnė reklama gali lemti didesnes sąnaudas už notarinių paslaugų atlikimą, taip padidėtų kaina.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Mokslinė literatūra

1. *Azyndar S.* French Notaries: History, Function, and Resources. Prieiga per internetą: <<http://lib.law.washington.edu/collect/Notaires.pdf>>.
2. *Chiritoiu B.* The Liberal Professions and the Competitive Environment in Romania. Competition Policy International, 2012. Prieiga per internetą: <<https://www.competitionpolicyinternational.com/assets/Uploads/Cartel2-28-2013-1.pdf>>.
3. *Decors J. P.* Notariatas – ateities profesija // Notariatas, 2013, Nr. 15.
4. *Figuroa D.* The Evolving Role of the Latin American Notary Public // International Legal Studies Program Law Journal, 2009, vol. 1, No. 3.
5. *Garalevičius Z., Kavoliūnaitė E., Lankauskas M., Ragauskas P.* Atlyginimo už notarų teikiamas paslaugas dydžio nustatymo principai ir modeliai Europos Sąjungos valstybėse narėse. Vilnius: Teisės institutas, 2007.
6. *Hall E. G.* Reflections of an Irish Common Law Notary on the Notarial Profession. Delivered at the first Gathering of Common Law Notaries in Dublin, Ireland 14 June 2013 – 16 June 2013.
7. *Love J. H., Stephen F. H.* Regulation of the Legal Profession // Encyclopedia of Law and Economics, 1999.
8. *Love J., Stephen F.* Deregulation of legal services markets in the UK: evidence from conveyancing // Hume Papers On Public Policy, 1996, 4.
9. *Maks J. A. H., Philipsen N. J.* An economic analysis of the regulation of professions. Lecture in workshop "The Regulation of Architects", Maastricht University, 2002.
10. *Molitoras F.* Lotyniškojo notariato ateitis ir perspektyvos Europos Sąjungoje // Notariatas, 2013, Nr. 15.
11. *Murdock G. W., White J.* Does Legal Service Advertising Serve the Public's Interest? A study of lawyer ratings and advertising practices // Journal of Consumer Policy, 1985, 8 (2).
12. *Nahuis R., Noailly J.* Competition and Quality in the Notary Profession. CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, 2005. Prieiga per internetą: <<http://ideas.repec.org/p/cpb/docmnt/94.html>>.
13. *Nekrošius V.* Dėl ETT sprendimų taikymo notarų atžvilgiu // Notariatas, 2012, Nr. 13.
14. *Rizzo J. A., Zeckhauser R. J.* Advertising and the Price, Quantity and Quality of Primary Physician Service // Journal of Human Resources, 1992, 28.
15. *Schmid Ch. U.* The Dutch and German Notarial Systems Compared. Centre of European Law and Politics. Prieiga per internetą: <http://www.jura.uni-bremen.de/lib/download.php?file=bb2daac9ec.pdf&filename=WP+2_2012.pdf>.
16. *Shaw G.* Notaries – A Profession between State and Market. Report submitted for subsequent discussion at the 38th annual Congress of the French notarial organisation Mouvement Jeune Notariat held in San Francisco, 18-24 November 2007.
17. *Stephen F. H.* Effects of Deregulation in Professional Service Markets: Scottish Conveyancing Markets 1984-1989 // Strathclyde Papers in Economics, 1993, 9.
18. *Stephen F. H.* Lawyers, Markets and Regulation. Edward Elgar Publishing Ltd., 2013.
19. *Van den Bergh R., Montangie Y.* Theory and evidence on the Regulation of the Latin Notary Profession. Erasmus Competition and Regulation Institute (ECRI). ECRI-report 0604, 2006.
20. *Van den Bergh R., Montangie Y.* Competition in Professional Services Markets: Are Latin Notaries Different // Simple, 40/05. Prieiga per internetą: <http://notaidettimenchetti.it/dettimenchetti/Rassegna_stamp_a_files/040_Van_den_Bergh_Yves_Montangie.pdf>.
21. *Verstappen L.* Word of Welcome: The Dutch Situation on Regulation of Notaries. 2009 Legal Research Network Conference on *European dimensions to national law*, Ghent. Prieiga per internetą: <<http://legalresearchnetwork.eu/wp-content/uploads/2012/02/Verstappen.pdf>>.

II. Europos Sąjungos teisės aktai ir kiti dokumentai

22. 2013 m. lapkričio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/55/ES, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo ir Reglamentas (ES) Nr. 1024/2012 dėl administracinio bendradarbiavimo per Vidaus rinkos informacijos sistemą (IMI reglamentas) OL L 354, 2013 12 28, p. 132–170. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32013L0055:LT:NOT>>.
23. Communication from the Commission - Report on Competition in Professional Services.
24. Europos Komisijos pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo ir Reglamentas [...] dėl administracinio bendradarbiavimo per Vidaus rinkos informacijos sistemą /* KOM/2011/0883 galutinis - 2011/0435 (COD) */. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0883:FIN:LT:HTML>>.
25. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Laisvosios profesijos – didesnių reformų galimybė. 2004 m. vasario 9 d. Konkurencijos

- laisvųjų profesijų srityje ataskaita, KOM(2004) 83, tęsinys (SEK(2005) 1064) /* KOM/2005/0405 galutinis */. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0405:FIN:LT:PDF>.
26. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas // Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810.
27. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0047:0200:LT:PDF>/* COM/2004/0083 final */ (Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004DC0083:EN:NOT>).

III. Europos Teisingumo Teismo praktika

28. Europos Teisingumo Teismo 1994 m. sausio 19 d. sprendimas byloje *C-364/92 SAT Fluggesellschaft mbH prieš Eurocontrol*, 30 punktas. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61992J0364&lg=en
29. Europos Teisingumo Teismo 1997 m. kovo 18 d. sprendimas byloje *C-343/95 Diego Cali & Figli Srl v Servizi ecologici porto di Genova SpA (SEPG)*, 22 ir 23 punktai. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61995CJ0343.
30. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. spalio 24 d. sprendimas byloje *C-82/01 Aéroports de Paris prieš Europos Bendrijų Komisiją*. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=62001J0082
31. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-47/08 Europos Komisija prieš Belgiją*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d6566f1bd876864bef9cec937476862ec1.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbn4OaN4Oe0?text=&docid=81988&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=289798>.
32. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-50/08 Europos Komisija prieš Prancūzijos Respubliką*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81986&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290125>.
33. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-51/08 Europos Komisija prieš Liuksemburgo Didžiąją Kunigaikštystę*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81985&pageIndex=0&doclang=lt&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290312>.
34. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-52/08 Europos Komisija prieš Portugalijos Respubliką*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81990&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290437>.
35. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-53/08 Europos Komisija prieš Austrijos Respubliką*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81991&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290623>.
36. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-54/08 Europos Komisija prieš Vokietijos Federacinę Respubliką*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83415&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290764>.
37. Europos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje *C-61/08 Europos Komisija prieš Graikijos Respubliką*. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81984&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=290920>.

IV. Kiti šaltiniai

38. *Bruckner H.* Bundesnotarkammer. Atsakymas į Teisės instituto 2007 m. rugpjūčio 20 d. paklausimą.
39. *Dalmijn V. A.* Policy adviser Judicial System Department. Direktoarate General for the Administration of Justine and Law Enforcement. Ministry of Justine. Atsakymas į Teisės instituto 2007 m. rugpjūčio 20 d. paklausimą.
40. Informacija iš Europos notarų direktorijos. Prieiga per internetą: <http://www.notaries-directory.eu/>. Ministry of Justice of the Estonian Republic. Division of Liberal Professions and Legal registers. Head of the Division Viljar Peep, executor Maris Jarv: Atsakymas į Teisės instituto 2007 m. rugpjūčio 20

S U M M A R Y

Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė

POSSIBILITIES OF MODERNISATION OF NOTARY ACTIVITIES IN THE EUROPEAN UNION LATIN NOTARY COUNTRIES

The paper analyses arguments substantiating the need of modernisation the market of Latin notary services, as well as the specifics of the Latin notary tradition which is used to support the resistance to such modernisation.

First of all, the paper discusses the aim and specifics of the Latin notary tradition, as well the differences between it and the Anglo-Saxon notary tradition. Later on, it describes models of the Latin Notary outlining differences in the tradition itself, as it may be seen from examples in different countries or even in the same country (e.g. Germany or Switzerland). The second part of the paper analyses the framework for national regulation of notary activities in the context of the EU provisions, separately describing provisions in political, judicial and legislative levels. The third part presents arguments supporting regulation and deregulation of notary activities. First of all, mostly used arguments of general nature supporting the need to regulate this profession due to its specifics are presented; later on three fields of regulation (or possible deregulation) are examined: restrictions to pursue notary activities (including quantitative (*numerus clausus*) and qualitative (qualification and personal characteristics) indicators), establishment of fees and restrictions of advertising. Analysis of these fields include theoretical assumptions on the influence of deregulation and, where possible, practical examples what effect deregulation of the mentioned fields may have on the price, quality and accessibility of notary services.

Analysis of the possibilities to reform the regulation of the number of notaries suggests the inference that in cases where qualitative standards seeking to improve the quality of notary services are properly applied the deregulation of number of notaries should not have any adverse effect on price and quality of notary services. The same cannot be clearly said about the reformation of fees for notary services, as the effect of fee deregulation depends upon the extent to which the set fees are similar to market price which may vary in case of every fee due to demand structure (function monopoly, obligation of notary acts, number of contracts, etc.), number of providers of service, etc. Latin notary tradition has only one example of fees deregulation. Removal of fee regulation in the Netherlands lead to increase of fees for small acts in about 50 percent and decrease in about 30 percent in fees for big contracts. Similar trends may be expected only in countries where notary fees and actual market prices are relatively proportional, however, not in all countries. Finally, removal of ban to advertise notary activities or prices is not obvious in respect of price, quality and accessibility of notary services. On the one hand, research works imply that in the market of legal services the greater volume of advertising means lower quality, however, in case of limited demand the greater volume of advertising may cause greater expenditure in provision of notary services thus increasing the price to consumers.

**Notarų veiklos liberalizavimo galimybės Europos Sąjungos lotyniškojo notariato tradicijos valstybėse.
Mokslo studija / Lietuvos teisės institutas; Kavoliūnaitė-Ragauskienė E.**

Redagavo: Dalia Gedzevičienė

Maketavo: Laima Valungevičiūtė

ISBN 978-9986-704-30-0 (Internetinis leidinys)